

Vilniaus universitetas

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

ROBERTAS STAUGAITIS

II kurso studentas

**RUSIJOS EKONOMINIŲ SANKCIJŲ ĮTAKA GRUZIJOS VALDANČIŲJŲ
JĖGŲ PASIKEITIMUI 2009 – 2013 m.**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: prof. dr. T. Janeliūnas

Vilnius, 2018

Magistro darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....

(data)

.....

(v., pavardė)

.....

(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....

(data)

.....

(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Magistro darbo recenzentas/ė:

.....

(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

BIBLIOGRAFINIS APRAŠAS

Staugaitis R. Rusijos ekonominių sankcijų įtaka Gruzijos valdančiųjų jėgų pasikeitimui 2009 – 2013 m.: Tarptautinių santykių ir diplomatijos specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas T. Janeliūnas. – V., 2018. – 51 p.

Reikšminiai žodžiai: ekonominės sankcijos, Gruzija, eksportas, žemės ūkio sektorius, nedarbas, korupcija, parlamento rinkimai, prezidento rinkimai.

Šiame darbe nagrinėjama Rusijos ekonominių sankcijų Gruzijos atžvilgiu, įvestų 2006 m., įtaka valdžios pasikeitimui šioje valstybėje per 2012 m. parlamento bei 2013 m. prezidento rinkimus. Tyrime nemažas dėmesys skiriamas Gruzijos visuomenės nuomonės apklausų rezultatams, kurie ryškiai atspindi gyventojų nuotaikas ir tai, kaip jie vertino valdančiųjų jėgų vykdomą vidaus ir užsienio politiką.

Pateikiama Rusijos pritaikytų sankcijų poveikio Gruzijos ekonomikai analizė, parodant kaip reikšmingai jos pagilino skaudžias, įsisenėjusias šalies socialines problemas. Taip pat gilinamasi ir į kitus veiksnius, kurie galimai prisidėjo prie Gruzijos valdžios palaikymo mažėjimo bei 2012 ir 2013 m. rinkimų baigties.

Turinys

Įvadas.....	5
1. Sankcijų poveikis jų taikinių vykdomai politikai: teoriniai aiškinimai.....	12
2. Rusijos sankcijų ekonominis poveikis Gruzijai.....	16
3. Sankcijų sukeltos politinės pasekmės.....	23
4. Papildomi faktoriai, silpninę Gruzijos valdančiųjų jėgų palaikymą.....	35
Išvados.....	42
Šaltinių ir literatūros sąrašas.....	44
Summary.....	50

ĮVADAS

Rusija ir Gruzija turi ilgą ir komplikuoatą tarpusavio santykių istoriją. XVIII a. pabaigoje – XIX a. pradžioje Gruzija buvo laipsniškai aneksuota Rusijos imperijos. Po Pirmojo pasaulinio karo, carinei imperijai subyrėjus, nemažai ją sudariusių tautų stengėsi sukurti savas nepriklausomas valstybes. Taip 1918 m. gimė ir moderni demokratinė Gruzijos valstybė. Deja, ji išsilaikė neilgai – viso labo trejus metus. 1921 m. Gruzija, kartu su savo kaimynėmis Armėnija ir Azerbaidžanu, buvo nukariauta Raudonosios armijos ir inkorporuota į naująją, bolševikinę Rusiją¹. Sovietinis laikotarpis truko 70 metų, kol 1991 m., sugriuvus SSRS, šalis vėl tapo nepriklausoma.

Nepriklausomos Gruzijos kelias toli gražu nebuvo rožėmis klotas. Bemaž visos buvusios sovietinės respublikos XX a. paskutiniajame dešimtmetyje išgyveno sudėtingus suirutės laikus, paženklintus ekonominio neapibrėžtumo, nusikalstamumo lygio padidėjimo, o kai kada – ir didelio masto karinių konfliktų. Tbilisiui 1990-ųjų pradžioje teko kariauti du sekinančius karus su Abchazija ir Pietų Osetija, kurių metu žuvo gausybė civilių gyventojų. Be to, tūkstančiai etninių gruzinų, gyvenusių šiose teritorijose, buvo priversti palikti savo namus². Abiejų karų atveju, aktyvų vaidmenį vaidino Rusija, remdama separatistines teritorijas. Siekdama išvengti galimos didelio masto konfrontacijos su Maskva, Gruzija buvo priversta pasirašyti paliaubų susitarimus. Pagal juos Rusija prisiėmė trapios taikos garanto regione vaidmenį. Tokiu būdu posovietinėje erdvėje atsirado dar vienas įšaldytas konfliktas. Tačiau kaip bebūtų, regione nusistovėjo santykinė ramybė, kuri tenkino tiek Rusiją, tiek Gruziją, tiek ir dviejų separatistinių teritorijų vadovus.

2003 m. lapkritį Gruzijoje įvyko vadinamoji Rožių revoliucija, po kurios valdžia atiteko provakarietiškomis jėgoms, vadovaujamos Michailo Saakašvilio. Tai žymėjo naujo etapo pradžią Maskvos ir Tbilisio santykiuose. Tapęs prezidentu, Saakašvilis nuo pat pradžių aiškiai deklaravo sieksiąs, kad Gruzija taptų ES ir NATO nare. Kremliuje šie pareiškimai buvo sutikti su dideliu susierzinimu, kadangi jiems virtus realybe, Rusijos įtaka Gruzijoje ir visame Pietų Kaukazo regione būtų smarkiai apribota. Mėgindama užkirsti tokiam scenarijui kelią, Rusija ėmėsi taikyti įvairius spaudimo būdus Tbilisio atžvilgiu. Maskva tradiciškai mieliau naudojo botagą, vietoje to, kad siūlytų meduolį; pasitelkdavo grasinimus ir negatyvų spaudimą, užuot viliojusi apdovanojimais už paklusnumą³.

¹ Robert Nalbandov, *Not by bread alone: Russia's foreign policy under Putin*, Lincoln: Potomac Books, 2016, p. 250-251

² Tracey German „David and Goliath: Georgia and Russia's coercive diplomacy“, *Defence studies*, vol. 9, No. 2, 2009, p. 233

³ Ten pat, p. 227

Jau nuo 2004 m. buvo stebimas sparčiai didėjantis ekonominis spaudimas Gruzijai, kuris pasiekė apogėjų 2006 m., kai Rusija ėmė prieš savo kaimynę taikyti plataus masto ekonomines sankcijas. Jos apėmė gruziniško vyno, mineralinio vandens ir kitų agrikultūrinių produktų importo draudimą; taip pat pašto ir bankinių komunikacijų apribojimus; vizų panaikinimus ir Rusijoje uždarbiavusių gruzinų darbininkų deportacijas⁴. Kadangi Rusija iki praėjusio dešimtmečio vidurio buvo svarbiausia rinka gruziniškoms prekėms⁵, šios sankcijos sudavė skaudų smūgį valstybės ekonomikai. Dėl to šalyje daug žmonių neteko pragyvenimo šaltinio, ženkliai padidėjo nedarbas. Tarsi to dar būtų negana, 2008 m. rugpjūtį Pietų Osetijoje įsiliepsnojo karinis konfliktas tarp Rusijos ir Gruzijos, kuris baigėsi pastarosios pralaimėjimu. O Kremliai pripažinus Abchazijos ir Pietų Osetijos nepriklausomybę, Tbilisio ir Maskvos diplomatiniai santykiai nutrūko.

Atrodė, kad kaimyninių šalių ryšiai nudreifavo į neabejotiną aklavietę ir bent jau artimiausioje perspektyvoje yra nerealistiška tikėtis reikšmingų situacijos pokyčių. Tačiau vos po kelerių metų Gruzijos politiniame gyvenime įvyko tikras žemės drebėjimas. Po 2012 m. parlamento ir 2013 m. prezidento rinkimų Gruzijos valdžioje įsitvirtino nauja politinė jėga (įkurta Rusijoje turtus susikrovusio milijardieriaus Bidzinos Ivanišvilio) „Gruzijos svajonė“, kuri garsiai deklaravo siekį pagerinti santykius su Maskva. Šalyje, kuri dar puikiai prisiminė trumpą 2008 m. rugpjūtį vykusį karą, tokie rinkimų rezultatai pribloškė ne vieną užsienio stebėtoją. Prie šios baigties prisidėjo Rusijos ekonominės sankcijos.

Ir čia prieiname prie įdomaus paradokso. Nors ekonominių sankcijų teorijose teigiama, kad ekonominis spaudimas skatina vietos režimo palaikymą (akademinėje literatūroje vadinamą *rally round the flag*), tačiau Gruzijoje įvyko priešingai – Michailo Saakašvilio valdžia prarado visuomenės pasitikėjimą ir buvo pakeista. Taigi, šio **darbo klausimas** yra toks: *Kodėl Gruzijoje Saakašvilio vadovaujamos politinės jėgos prarado gyventojų palaikymą, nors teoriškai visuomenė turėjo remti savo režimą, besistengiantį atsispirti ekonominiam spaudimui?*

Rusijos sankcijas Gruzijai yra tyrinėjęs Randall E. Newnham⁶. Šis tyrėjas Maskvos pritaikytas ekonominio spaudimo priemones Tbilisiui suskirstė į 3 kategorijas: energetines sankcijas, prekybines sankcijas ir sankcijas prieš Rusijoje uždarbiavusius gruzinų darbininkus. Autorius taikliai pastebi, kad sulig kiekvienu Gruzijos žingsniu Vakarų link, Kremlius vis intensyviau taikydavo ekonominių sankcijų botagą prieš savo kaimynę. Tačiau kalbant apie Gruzijos ekonominę padėtį 2006 – 2012 m., straipsnio autorius nepamini to, kad Saakašvilio

⁴ Zaal Anjaparidze „Tbilisi Braces for Fallout from Russian Sanctions“, *Eurasia Daily Monitor* 3, no. 202, 2006 < <https://jamestown.org/program/tbilisi-braces-for-fallout-from-russian-sanctions/> > [Žiūrėta 2018 01 05]

⁵ Jason E. Strakes „Political opposition, external threats, and elite responses: analysing domestic security policy in post-Rose revolution Georgia“, *Defence and security analysis*, 29(4), 2013, p. 313

⁶ Randall E. Newnham „Georgia on my mind? Russian sanctions and the end of the Rose revolution“, *Journal of Eurasian studies*, 2015, p. 161-170

valdžia buvo aršiai kritikuojama dėl neproporcingos valstybės priklausomybės nuo užsienio investicijų ir paskolų. Tokia situacija iš esmės nepadėjo sumažinti nerimą keliančio nedarbo lygio. Kitas svarbus faktorius yra tas, jog po Rožių revoliucijos pajudėjusi Gruzijos ekonominė liberalizacija, daugumos stebėtojų manymu, daugiausia naudos atnešė didelėms bendrovėms, o ne smulkiesiems verslo vienetams.

Randall E. Newnham savo tyrime neskiria pakankamo dėmesio kitoms galimoms Saakašvilio partijos pralaimėjimo priežastims. Tiesiog trumpai užsimenama apie tai, kad jo kaip tikro demokrato „aura“ per kelerius metus išsisklaidė, nes jo vyriausybė nevengė naudoti prievartinių veikslių prieš opozicines partijas. Tačiau šiame tyrime nėra užsimenama apie tokius faktorius kaip suvaržyta žiniasklaidos laisvė, korupcijos aukščiausiuose valdžios sluoksniuose toleravimas (pavyzdžiui, suteikiant įvairių privilegijų verslininkams, susijusiems su vyriausybės nariais) arba neproporcingai didelis kalinių skaičius šalies įkalinimo įstaigose.

Tracey German savo straipsnyje⁷ analizuoja nemažai įvairių poveikio svertų, kuriais Rusija nuolat naudojosi, siekdama išlaikyti savo įtaką Gruzijoje po 1991 m. Tarp tokių svertų autorė mini Maskvos nenorą likviduoti savo karines bazines Gruzijoje (užsilikusias dar nuo sovietinių laikų), įžūlų Rusijos pasų dalinimą Abchazijos ir Pietų Osetijos gyventojams, bei, žinoma, ekonominį spaudimą Tbilisiui, pasireiškiantį maisto produktų boikotu. Straipsnyje pažymima, kad Kremliaus veiksmai Gruzijoje yra padiktuoti ne vien noro įbauginti Tbilisį, tačiau ir siekio pasiųsti aiškią žinią visai posovietinei erdvei, o kartu ir Vakarų šalims. Jos esmė paprasta – Rusijos kaimynams, panorusiems ištrūkti iš jos įtakos lauko, lengvo gyvenimo nebus.

Kitas būdas paaiškinti Tbilisio ir Maskvos tarpusavio santykių dinamiką po Rožių revoliucijos, Mikhail Filippov teigimu⁸, yra *diversionary theory* modelio taikymas. Autoriaus teigimu, Rusijos vadovybei yra naudinga konfliktuoti su savo kaimynėmis, nes tokiu būdu ji kraunasi sau politinį kapitalą vidinėje arenoje. Tačiau einant šiuo keliu kyla rizika pastebimai susigadinti santykius su Vakaraus – labiau nei Kremliui norėtusi. O to jis sau leisti negali, nes jam būtina išlaikyti priėjimą prie Vakarų finansinių rinkų bei jų technologijų. Ir Gruzija šioje vietoje pasirodė esanti tobula taikyns. Rusijos visuomenei pradėtas brukti naratyvas, kad ji tėra marionetė galingų ir įtakingų tarptautinės politikos žaidėjų rankose. Šio teiginio „įrodymų“ esą yra daugiau nei reikia – gruzinai jau buvo oficialiai pripažinę, jog jų kariuomenę apmoko amerikiečių kariniai instruktoriai. Be to, šalies prezidentu tapo jaunas, JAV mokslus baigęs politinis lyderis, atėjęs į valdžią po „spalvotosios“ revoliucijos, kurią Kremlius visuomet įvardijo kaip Vašingtono

⁷ Tracey German „David and Goliath: Georgia and Russia's coercive diplomacy“, *Defence studies*, 9(2), 2009, p. 224-241

⁸ Mikhail Filippov „Diversionary role of the Georgia-Russia conflict: international constraints and domestic appeal“, *Europe-Asia studies*, 61(10), 2009, p. 1825-1847

suorganizuotą valstybės perversmą. Todėl esą Rusijos valdžia yra priversta ginti savo teisėtus interesus visomis įmanomomis priemonėmis. Tokios priemonės yra pirmiausia ekonominės sankcijos priešiškos šalies atžvilgiu, o vėliau, atėjus palankiam momentui, gali tekti imtis ir karinės intervencijos į jos teritoriją. Gruzijai teko visa tai išgyventi.

Tiesa, galbūt ne visuomet yra teisinga visą kaltę už tulžingus kaimynių santykius versti išimtinai Rusijai. Kaip teigia Lincoln Mitchell⁹, ir pačiai Saakašvilio vyriausybei buvo naudinga palaikyti kiekvieną dieną gresiančios Maskvos invazijos šmėklą Gruzijos gyventojų sąmonėje. Nuolatos kurstant tokį vaizdinį savo visuomenėje, tampa labai lengva kiekvienam politiniam oponentui ar kritikui prilipdyti Rusijos interesams tarnaujančio agento etiketę. Kremliaus korta taip pat buvo žaidžiama siekiant pateisinti neretus demokratijos suvaržymus „porevoliucinėje“ Gruzijoje kaip būtinašias priemones šalies saugumui užtikrinti. Autorius pažymi, kad nepakankamas demokratijos lygis šalyje atsispindėjo ir jos ekonomikos situacijoje. Antai prezidentui Saakašviliui einant antrąją kadenciją, Gruzijos ekonomika buvo apibūdinama kaip tiesiog keleto įtakingų šeimų dominuojamas feodas. Aišku, prie šios situacijos reikšmingai prisidėjo ir Rusijos sankcijos, nes vidutiniai ir smulkieji Gruzijos gamintojai, netekę svarbiausio savo pajamų šaltinio, buvo mitriai praryti stambiųjų „banginių“.

Vis dėlto, galbūt šiuolaikinius Tbilisio ir Maskvos santykius reikėtų suprasti kaip sudėtingų strateginių sąveikavimų, įskaitant neretas valstybių derybas, seką, o ne tęstinį *zero-sum* žaidimą prieš Kremliaus imperines ambicijas. Tai įrodinėja Jason E. Strakes¹⁰. Iš vienos pusės, autorius pripažįsta Kremliaus vienašališkus bandymus išsukinėti rankas Tbilisiui per įvairių produktų embargus; sausumos, jūros ir oro tranzito apribojimus bei gruzinų tautybės darbininkų deportacijas iš Rusijos. Iš kitos pusės, akcentuojama, jog nuo 2004 iki 2012 m. tarp šalių buvo pasirašyta bent tuzinas svarbių diplomatinių susitarimų. Be to, būtent Michailo Saakašvilio prezidentavimo metu rusų investuotojai įsigijo keletą itin svarbių Gruzijos elektros energijos ir telekomunikacijų kompanijų. Nors niekam nėra paslaptis, kad po stambiais rusiškoms investicijomis beveik visuomet kyšo Kremliaus ausys¹¹, visgi Saakašvilio administracija nedarė ypatingų kliūčių šiems sandoriams.

Dar vienas straipsnis, kurio autorės Laure Delcour ir Kataryna Wolczuk¹², analizuoja Rusijos pyktį Gruzijos ir Ukrainos atžvilgiu po jose įvykusių „spalvotųjų“ revoliucijų. Autorės

⁹ Lincoln Mitchell „What’s next for Georgia? The end of the Rose revolution“, *World Affairs*, 2013, p. 75-82

¹⁰ Jason E. Strakes „Political opposition, external threats, and elite responses: analysing domestic security policy in post-Rose revolution Georgia“, *Defence and security analysis*, 29(4), 2013, p. 308-322

¹¹ Vladimir Papava „The political economy of Georgia’s Rose revolution“, *Foreign policy research institute*, 2006, p. 666

¹² Laure Delcour, Kataryna Wolczuk „Spoiler of facilitator of democratization?: Russia’s role in Georgia and Ukraine“, *Democratization*, 22 (3), 2015, p. 459-478

teigia, jog yra dvi sąlygos, kurios skatina autoritarines valstybes reaguoti į demokratizaciją savo pašonėje: suvokimas, kad kyla pavojus nuosavo režimo išlikimui ir baimė dėl savo geostrateginių interesų. Kremliaus atveju, šios dvi sąlygos yra persipynę tarpusavyje, kadangi Rusija yra valstybė-imperijų (tiek carinės imperijos, tiek SSRS) įpėdinė. O šiose imperijose politinis režimas ir geopolitinė ekspansija visuomet buvo glaudžiai susiję. Todėl nieko keisto, kad siekdama užkirsti kelią Vakarų skverbimuisi (demokratizacijos proceso pavidalu) į jos privilegijuotą sferą, Maskva be jokių skrupulų taiko įvairiausių poveikio svertus – nuo ekonominių boikotų vaisiams ar vynui iki karinės agresijos. Tačiau straipsnyje konstatuojama, kad Kremliaus agresyvūs veiksmai prieš Gruziją ir Ukrainą nepadėjo joms „persigalvoti“ dėl suartėjimo su Vakarais. Atvirkščiai, Rusijos veiksmai tikrai konsolidavo jų politinius elitus aplink integracijos į Vakarus idėjas.

Labai vertingu darbu, tiriančiu Gruzijos politinį ir ekonominį vystymąsi po 2003 m., galima vadinti Varšuvoje išleistą Maciej Falkowski leidinį¹³. Ši studija atskleidžia keletą reikšmingų aspektų, išryškėjusių Michailo Saakašvilio vadovavimo metu. Visų pirma, nepaisant fakto, kad po 2003 m. Gruzijoje buvo efektyviai atkurtas valstybės funkcionavimas (iki Rožių revoliucijos Gruziją net buvo galima pavadinti *failed state* - žlugusia šalimi), visgi šalį kankinusios ekonominės problemos, tokios kaip maži atlyginimai, niekur nedingo. Be to, reikia pažymėti, kad neproporcingai didelė Gruzijos visuomenės dalis (daugiau nei 50 proc. visų dirbančiųjų) dirbo žemės ūkio sektoriuje, kuris labai smarkiai nukentėjo nuo Rusijos įvesto agrikultūrinių produktų embargo. Galų gale, Saakašvilio valdžia apsiėmė įgyvendinti daugybę brangių infrastruktūros projektų, kurie ekonominiu požiūriu buvo nelogiški (ar net beprasmiški), o tai tikrai nepadidino jos populiarumo visuomenės akyse. Visi paminėti faktoriai galėjo turėti reikšmės 2012-2013 m. rinkimų Gruzijoje rezultatams.

Visa tai turint omenyje, šio **darbo tikslas** – *išanalizuoti, kodėl Gruzijoje Saakašvilio vadovaujamos politinės jėgos prarado gyventojų palaikymą, nors teoriškai visuomenė turėjo remti savo režimą, besistengiantį atsispirti ekonominiam spaudimui*. Tikslui įgyvendinti keliami šie **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti, kokią įtaką turėjo Rusijos ekonominis spaudimas Gruzijos ekonomikai;
2. Išsiaiškinti, kaip visuomenės nuomonės apklausos atspindėjo Gruzijos žmonių nuotaikas 2006 – 2013 m.;
3. Nustatyti, kokie kiti veiksniai galėjo prisidėti prie valdžios Gruzijoje pasikeitimo.

¹³ Maciej Falkowski „Georgian drift. The crisis of Georgia’s way westwards“, *Point of view*, Nr. 57, Warsaw, 2016 <https://www.files.ethz.ch/isn/196460/pw_57_ang_georgian_drift_net.pdf> [Žiūrėta 2018 01 06]

Vyraujantis akademinis diskursas teigia, kad ekonominės sankcijos iš esmės yra neveiksmingos¹⁴, nes jos absoliučioje daugumoje atvejų nesugeba rezonuoti sankcionuojamos šalies visuomenėje taip, kaip to tikisi sankcijų siuntėjas. Visiškai natūralu, jog esant tokiam skepticizmui sankcijų efektyvumo atžvilgiu, akademikai ėmė tirti, kur slypi sankcijų silpnosios vietos. Plačios apimties mokslinėje literatūroje apie ekonomines sankcijas laikui bėgant išryškėjo pakankamai įtakinga tyrimų srovė, kuri teigia, jog sankcijų veiksmingumas labai priklauso nuo jų taikinio vidaus politinės sąrangos¹⁵. Šie tyrimai mėgina nubrėžti aiškią takoskyrą tarp demokratinų ir autoritarinių politinių režimų. Juose įrodinėjama, kad ekonominės sankcijos demokratinės šalies atžvilgiu gali turėti visiškai priešingą politinį efektą, negu to paties tipo veiksmai prieš autoritarinę valstybę.

Tokia išvada peršasi dėl dviejų priežasčių. Viena iš jų – demokratinų šalių lyderiai, norėdami išlikti valdžioje, turi išlaikyti daugumos savo piliečių palaikymą. Jeigu sankcijos padaro apčiuopiamą žalą valstybės ekonomikai, demokratiniams lyderiams ilgainiui reikšmingai padidėja pavojus prarasti savo postus. Tuo tarpu autoritarinių vadovų valdžia paprastai remiasi į sąlyginai nedidelį, lyderį palaikančių ir iš jo valdymo nemenkos asmeninės naudos gaunančių asmenų būrelį. Todėl net ir labai ekonomiką žalojančios sankcijos tokiam lyderiui nėra itin baisios, kadangi jam tereikia persikirstyti sumažėjusius išteklius taip, kad jo svarbiausių rėmėjų ratas ir toliau galėtų mėgautis ištaigingu gyvenimu. O šalies populiacijos, disponuojančios itin ribota įtaka politiniams procesams, patiriami nepritekliai autoritariniam vadovui nėra prioritetinis klausimas¹⁶. Kita priežastis yra ta, kad demokratinėse šalyse, kur vadovai yra labiau atskaitingi savo piliečiams, atvirai kritikuoti valdžią ir jai oponuoti nėra pernelyg rizikinga. Be to, yra rinkimų sietas, dėka kurio vienų veikėjų politinės karjeros staigiai nutrūksta, kitų sutrumpėja. Tuo metu autoritarinėse šalyse eiti prieš valdžią yra žymiai pavojingiau. Jų lyderiai, pajutę nepatenkintos visuomenės bruzdėjimą, dažnai nevengia imtis vienokių ar kitokių represijų, į pagalbą pasitelkdami sau pavaldžias jėgos struktūras. Tai žinodami, piliečiai paprastai retokai meta iššūkį valdžiai.

Iš minėtos teorinių aiškinimų srovės yra iškeliamas **darbo prielaida** – *Ekonominės sankcijos žymiai stipriau atsiliepia demokratinų režimų valdančiosioms partijoms, negu autoritarinių.*

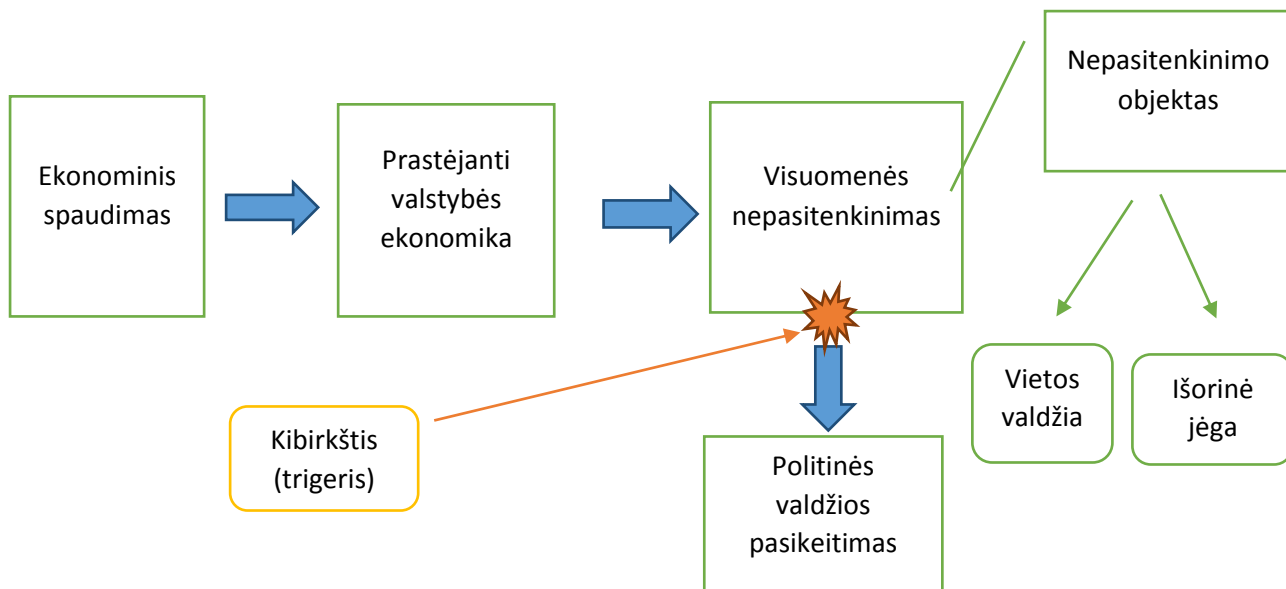
Šis tiriamasis darbas bus atliekamas pagal specialiai susikonstruotą teorinį modelį (žr. 1 pav. Teorinio modelio schema). Jo pradinis taškas – ekonominis spaudimas, taikomas konkrečios šalies

¹⁴ Tarp įtakingiausių studijų galima paminėti, pvz.: Johan Galtung, „On the effects of international economic sanctions with examples from the case of Rhodesia“. *World Politics*, 19(3), 1967, 378-416; Robert A. Pape, „Why Economic Sanctions Do Not Work“. *International Security*, 22(2), 1997, 90-136; Gary Hufbauer, Jeffrey Schott, Kimberly Elliot, *Economic Theory Revisited*. 2 leid. Washington, DC: Institute for International Economics, 1990. Išsamesnė literatūros apžvalga bus pateikta sankcijų poveikio teorinių aiškinimų dalyje.

¹⁵ Pvz.: David Lektzian, Mark Souva „An Institutional Theory of Sanctions Onset and Success“, *Journal of Conflict Resolution*, 51(6), 2007, 848-871; Susan Allen „The Determinants of Economic Sanctions Success and Failure“, *International Interactions*, 31(2), 2005, 117-138

¹⁶ Risa A. Brooks „Sanctions and Regime Type: What Works, and When?“, *Security Studies*, 11(4), 2002, p. 34

atžvilgiu, kuris išvirsta į prastėjančią valstybės ekonomiką. Tuomet prastėjanti ekonominė padėtis pagimdo visuomenės nepasitenkinimą. Šio nepasitenkinimo objektu gali būti sankcijas įvedusi šalis, arba vietos valdžia. Tačiau šioje vietoje būtina pažymėti, jog visuomenė laikui bėgant gali savo požiūrį pakeisti 180 laipsnių kampu. Pavyzdžiui, jeigu pradžioje gyventojai dėl sunkmečio kaltina išorinę jėgą, tai po tam tikro laiko jie savo pyktį gali nukreipti į vietos valdžią.

1 pav. Teorinio modelio schema (sukurta autoriaus)

Jeigu visuomenė dėl pasunkėjusių gyvenimo sąlygų ima kaltinti vietos valdžią, tuomet betruksta tikrai kokios nors kibirkšties (*trigero*), kuri įpliekstų žmonių norą pakeisti valstybės politinę vadovybę. Tokia kibirkštis gali būti naujos politinės jėgos (ar naujo lyderio) iškilimas valstybės gyvenime. Svarbiausia, kad ši politinė jėga būtų matoma kaip aiški alternatyva esamiems valdantiejiems sluoksniams. Esant šioms sąlygoms, labai tikėtina, kad artimiausiu metu šalies politinė valdžia pasikeis.

Atsakyti į pagrindinį darbo klausimą bus siekiama taikant **atvejo studijos** metodą. Analizei atlikti nagrinėjami Gruzijos užsienio prekybos rodikliai aptariamuoju laikotarpiu bei kiti ekonominiai rodikliai, atskleidžiantys Gruzijos ekonominę padėtį Rusijos sankcijų kontekste. Taip pat remiamasi 2006 – 2013 m. atliktomis Gruzijos visuomenės nuomonės apklausomis, bei tokiais antriniais šaltiniais kaip knygos, analitiniai straipsniai, ekspertiniai komentarai, žiniasklaidos pranešimai.

1. Sankcijų poveikis jų taikinių vykdomai politikai: teoriniai aiškinimai

Tarptautinės sankcijos ir jų efektyvumas buvo pradėti tirti dar XX a. 7-ajame dešimtmetyje. Jau nuo pat tokių tyrinėjimų pradžios dauguma ekonomines sankcijas (ir jų daromą poveikį) valstybėms tyrinėjančių akademikų laikosi nuomonės, kad sankcijos paprasčiausiai „neveikia“. Vienas pirmųjų mokslininkų, padariusių tokią išvadą, buvo Johan Galtung¹⁷. Jis suformulavo vėliau plačiai pagarsėjusią ir paplitusią „naiviają sankcijų teoriją“. Jos teigimu, už ekonominių sankcijų įvedimo slypinti logika yra tokia: maniškės sankcijos taikiniui sukels kaštus, kurie privers jį imtis kitokio elgesio – tokio, kokio šis nesuimtų nepatirdamas sankcijų. Jeigu ekonominis spaudimas bus pakankamai skausmingas, tai galima sulaukti politinės dezintegracijos taikinio viduje, kadangi šalies visuomenė nesutiks kęsti nepriteklių vardan savosios valdžios brėžiamos politinės linijos. Kai taip nutiks, taikiny bus priverstas nusileisti sankcijų siuntėjo reikalavimams.

Tačiau Johan Galtung teigimu, daugumoje atvejų ši „naivioji“ teorija praktikoje nepasitvirtina. Ekonominės sankcijos labai retai padeda pakeisti sankcionuojamos šalies politiką, todėl jos esą neatneša norimos sėkmės. Neturi didelės reikšmės tas faktas, kad sankcijų vėzdas dažnu atveju daro reikšmingą ekonominę žalą sankcionuojamai šaliai. Jeigu jų poveikis nepersikelia į sankcijų siuntėjo siekiamą politinį rezultatą, tuomet jos traktuojamos kaip neveiksmingos¹⁸. Pirmoji studija, kuri nagrinėjo didelį sankcijų atvejų skaičių, fokusavosi ties 22 tokiais atvejais, ir tik 4 iš jų buvo pripažinti sėkmingais¹⁹. Gary Hufbauer, Jeffrey Schott ir Kimberly Elliott nėra tokie kategoriški sankcijų efektyvumo klausimu. Savo studijoje, davusioje didžiulį impulsą sankcijų tyrimams²⁰, šie akademikai įrodinėja, kad sankcijos pasiekia savo tikslą maždaug trečdaliu atvejų, kai yra taikomos. Vėliau rašę tyrinėtojai nevengdavo kvestionuoti šio rodiklio – dažniausiai buvo teigiama, kad jis yra gerokai padidintas ir išpūstas. Antai Robert Pape tvirtina, jog sankcijos iš tikrųjų yra veiksmingos viso labo 5 proc. atvejų²¹.

Viena iš dažniausių priežasčių, dėl kurių sankcijos neatneša siuntėjo trokštamo efekto, yra ta, kad jos skatina sankcionuojamas visuomenes palaikyti savąjį režimą (*rally round the flag*). Visuomenės paprastai užima tokią poziciją, kadangi siuntėjo veiksma jos suvokia kaip ataką prieš „tautą“, o ne šalies vadovybę²². Natūralu, kad tuomet piliečių tarpe sukyla arši gynybinė,

¹⁷ Johan Galtung, „On the effects of international economic sanctions with examples from the case of Rhodesia“. *World Politics*, 19(3), 1967, p. 378-416

¹⁸ Jonathan Kirshner „The microfoundations of economic sanctions“, *Security studies*, 6(3), 1997, p. 32-64

¹⁹ Klaus Knorr, *The Power of Nations: The Political Economy of International Relations*, New York: Basic Books, 1975, p. 150-162

²⁰ Gary Clyde Hufbauer, Jeffery J. Schott, and Kimberly Ann Elliott, *Economic sanctions reconsidered: History and current policy*, Washington D.C.: Institute for International Economics, 1990

²¹ Robert A. Pape, „Why Economic Sanctions Do Not Work“. *International Security*, 22(2), 1997, p. 106

²² Reed M. Wood „A Hand upon the Throat of the Nation”: Economic Sanctions and State Repression“, 1976–2001“, *International Studies Quarterly*, 52(3), 2008, p. 496

pasipriešinimo išorinei jėgai reakcija. Tam tikra prasme ją galima pavadinti „apgultos tvirtovės“ mąstysena. Kai ji įsijungia, tada visuomenė įprastai atideda į šalį visas savo turimas pretenzijas ir priekaištus režimui dėl šio brėžiamo politinio kurso. Svarbiausia mintimi, kone esminiu uždaviniu tampa savosios „tvirtovės“ gynyba nuo priešo, kurios vykdymui piliečiai susitelkia aplink valstybės vadovybę ir aktyviau palaiko jos priimamus sprendimus.

Kita vertus, ir pati šalies valdžia gali nesunkiai pasinaudoti prieš ją įvestomis sankcijomis, kad padidintų savo rėmėjų paramą. Pavyzdžiui, ekonomiškai spaudžiamos vyriausybės gali imtis aktyviai kurstyti nacionalizmą, kuris dažnai paskatina ir įkvepia sankcionuojamas visuomenės kantriai kęsti išorinės jėgos nulemtus ekonominius nepriteklus²³. Tokia įvykių eiga buvo aiškiai matoma Slobodano Miloševićiaus vadovaujamoje Jugoslavijoje XX a. 10-ajame dešimtmetyje. Kuomet Jugoslavijos valstybei dėl įsiliepsnojusio žiauraus karinio konflikto bei vykdomų etninių valymų buvo užkrautos plačios JAV ir JT sankcijos, Miloševićius ėmėsi serbų tautos tarpe manipuluoti nacionalistiniais sentimentais. Lygiagrečiai buvo vykdoma nuosekli Amerikos ir jos sąjungininkų demonizavimo kampanija bei skleidžiama propaganda apie imperialistinių jėgų sąmokslą „uždusinti Jugoslavijos ekonomiką“. Visa tai stipriai prisidėjo prie to, kad šalyje išaugo (tiesa, limituotam laikotarpiui) vyriausybės rėmėjų gretos²⁴.

Dar vienas reikšmingas aspektas yra tas, jog išorinę ekonominę prievartą valdžia greičiausiai išnaudos, kaip pateisinimą opozicijos veiklos suvaržymui bei kontroliavimui, prisidengiant noru išsaugoti valstybėje stabilumą²⁵. Kitaip tariant, tai reiškia, jog eventualiai sankcijos tikrai sutvirtina esamo politinio elito pozicijas šalyje. O jų siuntėjas netiesiogiai pakerta potencialių savo sąjungininkų galimybes mesti iššūkį nepriimtina politiką vykdančiam režimui. Ir tai yra dar viena priežastis, kodėl sankcijos įprastai yra vertinamos kaip neefektyvus ir siuntėjo lūkesčių nepateisiantis poveikio instrumentas.

Reikia pažymėti, kad sankcijų (ne)sėkmę neretai gali nulemti jas taikančių šalių skaičius. Literatūroje apie ekonomines sankcijas esama darbų, kurie mėgina diferencijuoti vienašales (vienos šalies taikomas) ir daugiašales (daugybės šalių taikomas) sankcijas. Lisa Martin teigia, kad vienos šalies įvestos sankcijos turės mažesnę poveikį, nei daugelio šalių, nes taikinys tada gali susirasti alternatyvių prekių tiekėjų ir persiorientuoti į naujas rinkas²⁶. Yra ir prieštaraujančių tokiam požiūriui. Susan Allen statistiškai parodo, kad tais atvejais, kai prie sankcijų iniciatoriaus veiksmy

²³ Robert A. Pape, „Why Economic Sanctions Do Not Work“. *International Security*, 22(2), 1997, p. 93

²⁴ Sofia Heine-Ellison „The Impact and Effectiveness of Multilateral Economic Sanctions: A Comparative Study“, *The International Journal of Human Rights*, 5(1), 2001, p. 98

²⁵ Dursun Peksen, A. Cooper Drury „Coercive or Corrosive: The Negative Impact of Economic Sanctions on Democracy, *International Interactions*, 36(3), 2010, p. 247

²⁶ Lisa L. Martin, *Coercive cooperation: Explaining multilateral economic sanctions*, Princeton: Princeton University Press, 1992, p. 3-4

prisideda daugiau valstybių, tikimybė, kad sankcijos bus veiksmingos, sumažėja²⁷. Pastarąją tendenciją, galimas daiktas, kažkiek gali paaiškinti vadinamasis „asimetrinės priklausomybės“ fenomenas.

Sąvoką „asimetrinė priklausomybė“ suformulavo ir išplėtojo Albert Hirschman²⁸. Šis mokslininkas kalba apie tokius atvejus, kai tam tikra valstybė nenori arba nesugeba keisti savo iš esmės monopsoninio užsienio prekybos pobūdžio (ieškoti naujų importo ir eksporto rinkų, plėsti prekybos partnerių skaičiaus). Jeigu tokia situacija ilgiau užsitęs, tarp valstybės ir jos pagrindinio prekybos partnerio gali išsivystyti asimetrinės priklausomybės santykiai. Taip nutikus, mažiau nuo tarpusavio prekybos priklausanti šalis įgis politinių svertų, kuriais galės naudotis darydama įtaką nuo jos priklausomai partnerei²⁹. Asimetrinė priklausomybė šiandien yra aiškiai matoma, pavyzdžiui, Rusijos santykiuose su daugeliu buvusių sovietinių respublikų, tarp jų ir Gruzija. Tai rodo keletas kriterijų. Visų pirma, Gruzijos ekonomika yra žymiai mažesnė ir silpnesnė nei Rusijos. Antra, kitos trys Gruzijos kaimynės (Armėnija, Azerbaidžanas ir Turkija) taip pat nėra labai stiprios ekonomiškai – jose negali uždariauti tiek gruzinių darbininkų, kiek Rusijoje ir jų vidaus rinkos yra nedidelės bei nepelningos Gruzijos eksportui. Be to, per ilgą laiką, kai Gruzija buvo Rusijos imperijos ir Sovietų Sąjungos dalis, tarp šalių nusistovėjo tamprūs ekonominiai ryšiai, kurių nutraukimas itin stipriai atsiliepia silpnesnei pusei.

Po to, kai dauguma ekonomines sankcijas tyrinėjusių studijų parodė, kad jos neatneša siuntėjo trokštamo rezultato ir nepadedą pakeisti taikinio vykdomos politikos, dienos šviesą išvydo naujo tipo sankcijos – tikslinės arba, kitaip tariant, „protingosios sankcijos“ (*smart sanctions*). Joms būdinga tai, kad jas įvedant, spaudimas yra nutaikomas ne į eilinius valstybės piliečius. Tikslinės sankcijos yra nutaikomos į konkrečius valdžios elitui artimus asmenis (ar asmenų grupes) arba specifinius ekonomikos sektorius³⁰. Tokiu būdu siekiama tiesiogiai nubausti veikėjus, vykdančius siuntėjui nepriimtina politiką bei kiek įmanoma vengti ekonominės žalos padarymo visuomenei. Akademiniėje diskusijoje iš esmės vyrauja sutarimas, kad tikslinės sankcijos daugumoje atvejų yra efektyvesnės ir geriau patenkinančios siuntėjo troškimus pakoreguoti taikinio vykdomą politiką.

Tiesa, plačiame literatūros apie ekonomines sankcijas lauke esama ir nuomonių, kurios nesutinka su tuo, jog esminė sankcijų paskirtis visais atvejais yra pasiekti pokyčių konkrečios valstybės brėžiamame politiniame kurse. Kai kurių mokslininkų teigimu, sankcijos gali būti

²⁷ Susan Allen „The Determinants of Economic Sanctions Success and Failure“, *International Interactions*, 31(2), 2005, p. 117-138

²⁸ Albert Hirschman, *National Power and the Structure of Foreign Trade*, Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 1980

²⁹ Ten pat, p. 18-26

³⁰ David Cortright, George A. Lopez, *Smart sanctions: targeting economic statecraft*, New York: Rowman & Littlefield, 2002, p. 2

įvedamos vardan visai kitų tikslų – tokių, kaip mėginimas patenkinti skirtingų interesų grupių sankcionuojančioje šalyje norus³¹. Tokiu atveju sankcijų veiksmingumą esą reikia matuoti ne pagal jų taikinio veiksmus, o pagal tai, kiek paramos sulaukia jas taikantis siuntėjas³². Galbūt ekonominis spaudimas ir retai priverčia taikinį paklusti, tačiau šis niuansas anaipol nepanaikina bendrosios sankcijų naudos³³. Netgi ir absoliučiai simbolinių savo apimtimi sankcijų pritaikymas nėra visiškai tuščias veiksmas, kadangi politikoje simboliai yra svarbūs. Ypatingai tuomet, kai pasinaudodama savuoju sprendimu įvesti sankcijas valdžia mato galimybę užsidirbti vertingų populiarumo balų tiek vidinės, tiek ir išorinės auditorijos tarpe.

³¹ William H. Kaempfer, Anton D. Lowenberg „The Theory of International Economic Sanctions: A Public Choice Approach.“ *The American Economic Review*, 78(4), 1988, p. 786

³² David Lektzian, Mark Souva „An Institutional Theory of Sanctions Onset and Success“, *Journal of Conflict Resolution*, 51(6), 2007, p. 851

³³ James Lindsay „Trade sanctions as policy instruments: A re-examination“, *International Studies Quarterly*, 30(2), 1986, p. 153

2. Rusijos sankcijų ekonominis poveikis Gruzijai

Ekonominės sankcijos, kaip politinio poveikio instrumentas, šiandieniniame pasaulyje yra taikomos dažnai. Verta atkreipti dėmesį, kad sankcijų įvedimas tapo ypač mėgstamu politikos formuotojų užsiėmimu XX a. paskutiniajame dešimtmetyje. JT Saugumo Taryba nuo 1990 m. iki 2000 m. įvedė jas net 16 kartų prieš 12 skirtingų valstybių (tarp kurių galima paminėti pulkininko Kadafio valdomą Libiją, Siera Leonę, Somalį, Afganistaną ir t.t.)³⁴. Taip drastiškai išaugęs sankcijų naudojimas atkreipė ir akademikų dėmesį. Viena mokslinė studija 1990 – 2000 m. laikotarpį netgi pavadino „sankcijų dešimtmečiu“³⁵.

Niekam nėra paslaptis, kad ekonominio spaudimo tikslas pirmoje eilėje yra pakenkti netinkamai besielgiančio taikinio ekonomikai. Šis pirminis tikslas, kaip rodo daugelio metų praktika, dažniausiai yra nesunkiai įvykdomas. Žinoma galybė atvejų, kai sankcijos reikšmingai pablogina konkrečios šalies gyventojų gerbūvį. Vienas iš charakteringiausių pavyzdžių galėtų būti Irakas. 1990 m., netrukus po to, kai Sadamo Huseino vadovaujama kariuomenė įsiveržė į Kuveitą, JT Saugumo Taryba pritaikė Irakui plačias sankcijas. Kadangi ši šalis buvo nepaprastai priklausoma nuo naftos eksporto, sankcijos jai sudavė ypatingai skaudų smūgį. Irako ekonominė padėtis staigiai pablogėjo, įsisiautėjo hiperinfliacija, šalyje sumažėjo atlyginimai, o nedarbas išaugo iki neregėtų aukštumų. Paprastiems žmonėms ėmė trūkti pačių būtiniausių dalykų, kaip maistas ir medikamentai. Žiniasklaidoje pasirodydavo netgi pranešimų apie siaubingai išaugusį dėl sankcijų vaikų mirtingumą Irake³⁶. Laimei, tokios ekonominio spaudimo sukeltos humanitarinės katastrofos yra labai retos. Vis dėlto, faktas yra tas, kad sankcijos beveik visuomet padaro apčiuopiamą žalą sankcionuojamos valstybės ekonomikai.

Po to, kai 2004 m. sausį Gruzijos prezidentu tapo centrinė Rožių revoliucijos figūra Michailas Saakašvilis, Tbilisio ir Maskvos tarpusavio santykių dinamika kardinaliai pakito. Naujasis prezidentas greitai įgavo vieno iš aršiausių Kremliaus oponentų reputaciją. Be to, kad aktyviai siekė Gruzijos narystės Europos Sąjungoje ir NATO, Saakašvilis smarkiai kritikavo Rusijos veiksmus Čečėnijoje, kur Kremlius mėgino numalšinti bruzdančius islamistų maištininkus. Reikia pridėti ir tai, kad jis reikšmingai padidino spaudimą Maskvos palaikomoms Abchazijos ir Pietų Osetijos teritorijoms, kurias didžioji tarptautinės bendruomenės dalis pripažįsta Gruzijos dalimi. Nuo pat savo prezidentavimo pradžios Gruzijos lyderis deklaravo, kad jo pirmasis

³⁴ Risa A. Brooks „Sanctions and regime type: what works and when?“, p. 3

³⁵ David Cortright, George A. Lopez, *The Sanctions Decade: Assessing UN Strategies in the 1990s*, London: Lynne Rienner Publishers, 2000

³⁶ Barbara Crossette „Iraq Sanctions Kill Children, U.N. Reports“, *The New York Times*, 1995

<<http://www.nytimes.com/1995/12/01/world/iraq-sanctions-kill-children-un-reports.html>> [Žiūrėta 2018 02 20]

prioritetas yra valstybės teritorinio vientisumo atkūrimas. Kartu jis pabrėžė, jog „Gruzija kaip vientisas organizmas išties egzistuoja“³⁷. Neilgai trukus Rusijos URM išplatino pareiškimą, kuriame išdėstė, jog Pietų Osetijos klausimas Maskvai yra nepaprastai svarbus, kartu pabrėžiant, kad Tbilisio „tvirtos rankos veiksmai niekaip neprišededa prie Rusijos-Gruzijos santykių plėtojimo“³⁸. Kiek vėliau Maskva išleido antrąjį griežta retorika pasižymintį pareiškimą, kuriame įsakmiai perspėjo, kad „provokatyvūs Tbilisio žingsniai gali sukelti ypatingai neigiamų pasekmių“³⁹. Buvo galima nujauti, kad Kremlius greitai griebsis sankcijų vėzdo, siekdamas nubausti Gruziją už jos vykdomą politiką.

Rusija pirmiausia smogė Tbilisiui savo įprastu ir pamėgtu ginklu – energetinių išteklių kainomis. Vos per porą metų rusiškų dujų kaina Gruzijai išaugo beveik 500 proc. – nuo 50 iki 235 dolerių už tūkstantį kubinių metrų⁴⁰. Tokiu būdu šalis tapo pirmąja (ir toli gražu ne paskutine) šiurkštaus „Gazprom“ energetinio šantažo auka. Labai greitai panašią dujų kainų pasiutpolkę teko patirti ir Baltijos šalims bei Ukrainai (kai po Oranžinės revoliucijos jos prezidentu tapo Viktoras Juščenko)⁴¹. Laimei, Gruzija ribojasi su milžiniškus gamtinių dujų išteklius turinčiu Azerbaidžanu. Baku savo ruožtu aktyviai ieškojo rinkų, į kurias būtų galima juos eksportuoti. Esant tokioms sąlygoms, šalis nesunkiai pasiekė abipusiškai palankų pirkimo-pardavimo susitarimą ir nuo 2008 m. Gruzija sugebėjo visiškai apsirūpinti dujomis, tiekiamomis iš Azerbaidžano už priimtina ir stabilią kainą.

Tačiau Maskva savo dispozicijoje turėjo kur kas daugiau priemonių įgelti Tbilisiui, nei vien tik energetinius išteklius. Tai buvo greitai ir ryžtingai pademonstruota. Gruziniškos prekės, keliaujančios į Rusiją, pradėjo masiškai strigti pasienyje, motyvuojant muitinių inspekcijomis ir patikromis. 2006 m. pradžioje Kremlius staiga paskelbė, kad įveda embargą visiems agrikultūriniais produktams iš savo Kaukazo kaimynės. Tų pačių metų kovą Maskva uždraudė importuoti gruziniškus vynus, kurie Rusijoje ištikus dešimtmečius buvo itin populiarūs ir mėgstami. Oficialioji tokio žingsnio priežastis, kurią pateikė Rusijos vyriausiasis sanitarijos inspektorius Genadijus Oniščenko, buvo ta, jog vynuose buvo rasta dideli kiekiai sunkiųjų metalų ir pesticidų⁴². Gruzijos prezidentas Saakašvilis nedelsiant pareiškė, jog tokie Kremliaus veiksmai gali būti

³⁷ Tracey German „David and Goliath: Georgia and Russia’s coercive diplomacy“, p. 232

³⁸ Ten pat, p. 234

³⁹ Ten pat

⁴⁰ Randall E. Newnham „Georgia on my mind? Russian sanctions and the end of the Rose revolution“, p. 164

⁴¹ Randall E. Newnham „Pipeline politics: Russian energy sanctions and the 2010 Ukrainian elections“, *Journal of Eurasian studies*, 2013, p. 115-122

⁴² C. J. Chivers „A Russian wine blockade against Georgia and Moldova“, *The New York Times*, 2006
<<http://www.nytimes.com/2006/04/06/world/europe/06russia.html>> [Žiūrėta 2018 02 21]

suprantami kaip ekonominis šantažas. „Rusija mėgina pasmaugti mūsų ekonomiką. Mes nepasiduosime tokiai taktikai“ - pareiškė šalies vadovas⁴³.

Draudimas eksportuoti savo produkciją buvo išties skaudus smūgis gruzinų vyno gamintojams, ypač smulkiesiems. Antai 2005 m. net 87 proc. viso šalies vyno eksporto nukeliavo į Rusiją. Dėl to Gruzijos biudžetas papildėjo apie 63 mln. JAV dolerių⁴⁴. Dar apmaudžiau buvo tai, jog dėl gero 2005 m. derliaus eksportas į Rusiją 2006 m. turėjo reikšmingai išaugti ir pasiekti net 100 mln. dolerių⁴⁵. Savaiame suprantama, kad tokio dydžio prarasta suma buvo rimtas nuostolis nedidelei šaliai, kurios užsienio prekybos balansas ir taip buvo ženkliai neigiamas.

Rasti lygiavertį pakaitalą turtingai Rusijos rinkai buvo neįmanoma. Nemažiau svarbu buvo tai, kad dėl Maskvos embargo nukentėjo didelė dalis šalies visuomenės. Vieno eksperto teigimu, 2005 m. vynas sudarė beveik dešimtadalį visos Gruzijos eksporto vertės, kas reiškia, jog valstybės ekonomikai vyno eksportas yra maždaug 6 kartus reikšmingesnis, negu tokioms šalims kaip Prancūzija, Italija ar Ispanija. Būtina pabrėžti ir tą faktą, jog beveik kiekvienas Gruzijos provincijos namų ūkis užsiima vynuogių auginimu bei vyno gaminimu, o šiuose ūkiuose dirba maždaug pusė visų šalies dirbančiųjų. Kartu šie ūkiai skausmingai atspindi ir nemažą skurdo lygį valstybėje, turint omenyje, kad trečdalis visų Gruzijos gyventojų yra priversti gyventi iš labai nedidelių pajamų, siekiančių mažiau kaip 2 JAV dolerius per dieną⁴⁶.

Įdomu pastebėti, jog kai kurie politikos apžvalgininkai jau tuo metu įžvelgė tikėtiną politinę žalą Gruzijos vyriausybei ir prezidentui Saakašviliui dėl kilusio nemažo šalies žemdirbių nepasitenkinimo nauja padėtimi⁴⁷. Beveik neabejotina, kad tai suvokė ir pati valdžia, kuri visokeriopai siekė įpūsti visuomenei optimizmo bei situaciją piešti kiek galima šviesesnėmis spalvomis. Tačiau valdžios realios galimybės pagerinti esamą *status quo* vis dėlto buvo ribotos.

Dar nespėjus Tbilisiui atsigausti po vyno embargo sukulto šoko, Kremlius smogė naują prekybinį smūgį. 2006 m. gegužės pradžioje Maskva uždraudė importuoti mineralinį vandenį iš Gruzijos, kuris dar nuo sovietinių laikų Rusijoje buvo itin aukštai vertinamas kaip tobulas vaistas nuo sunkių ir kankinančių pagirių. Oficialioji Rusijos pozicija, kurią ir vėl ištransliavo tas pats Genadijus Oniščenko, bylojo tai, jog patikrinimų metu buvo rasta dideli kiekiai vandens, kurio

⁴³ Kieran Cooke „Georgia's wine frozen out by Russia“, BBC News, 2006
<<http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/6173286.stm>> [Žiūrėta 2018 02 21]

⁴⁴ „Russia Targets Borjomi in Trade War with Georgia“, *Civil Georgia*, 2006
<<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=12495>> [Žiūrėta 2018 02 21]

⁴⁵ Giorgi Sepashvili „Wine Row – Estimating Potential Economic, Political Losses“, *Civil Georgia*, 2006
<<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=12384>> [Žiūrėta 2018 02 23]

⁴⁶ Kym Anderson „Is Georgia the next „new“ wine-exporting country?“, *Journal of wine economics*, 8(1), 2013, p. 1-2

⁴⁷ Giorgi Sepashvili „Wine Row – Estimating Potential Economic, Political Losses“

„kokybė visiškai neatitiko nei to, kas parašyta ant etiketės, nei sanitarinių ar skonio standartų“⁴⁸. Reaguodamas į tai kaip į absoliučiai politinį žingsnį, Gruzijos žemės ūkio ministras Michailas Svimonišvilis režė iš peties: „Visiškai akivaizdu, kad Rusija šiandien kovoja su viskuo, kas yra gruziniška“⁴⁹. Tiesa, reikia pasakyti, jog šis Maskvos suduotas smūgis buvo ne toks skausmingas Tbilisiui, kaip vyno embargas – šalies biudžetui jis padarė „tik“ 23,6 mln. dolerių žalos⁵⁰. Be to, šiuo atveju užsienio rinkos, į kurias keliavo gruziniškas mineralinis vanduo, buvo daug labiau diversifikuotos. Rusijai teko apie 50 proc. visos pagaminamos produkcijos, 17 proc. buvo eksportuojama į Ukrainą, 15 proc. suvartojama pačioje Gruzijoje, o likusius 15 proc. dalinosi dar 25 užsienio šalys⁵¹.

Vos po kelių mėnesių nutiko įvykis, dėl kurio dviejų kaimynių tarpusavio santykių atmosfera dar labiau pašlijo. Tbilisis pranešė sulaukęs keturis Rusijos karininkus dėl įtarimų šnipinėjimu. Gruzijos pareigūnų teigimu, sulaikytieji asmenys priklausė kaimyninės valstybės karinei žvalgybai (GRU) ir planavo įvykdyti „rimtą provokaciją“⁵². Kremliaus reakcija buvo greita ir nuožmi. Prezidentas Vladimiras Putinas įvardino Gruzijos vadovybės veiksmus kaip „valstybinio terorizmo aktą su įkaitų paėmimu“⁵³. Maskva staigiai paskelbė atšaukianti savo ambasadorių Gruzijoje Viačeslavą Kovalenko konsultacijoms ir pradedanti dalinę Rusijos piliečių evakuaciją iš šios Kaukazo valstybės. Drauge Rusijos URM išplatino rekomendacijas piliečiams susilaikyti nuo kelionių į Gruziją.

Nenorėdamas apsiriboti tuo, kas aukščiau paminėta, Kremlius ryžosi dar labiau sustiprinti spaudimą Tbilisiui. Buvo imtasi brutalių veiksmų prieš skaitlingą Rusijoje gyvenančių etninių gruzinų diasporą. Iš Rusijos buvo paskubomis deportuota apie 2300 šios tautybės žmonių. Manoma, kad rusų teisėsaugininkai išsiuntinėjo iš šalies kone visus gruzinus, kuriuos galėjo greitai surasti. Deportavimo procesas vyko šiurkščiai ir dramatiškai. Žmonės, su savimi turėdami tik tuos daiktus, kuriuos suspėdavo pagriebti, buvo suvaromi į Rusijos karinius krovinius lėktuvus ir skraidinami tiesiai į Tbilisį⁵⁴. Netgi po to, kai Gruzija paleido sulaikytuosius rusų karininkus, deportacijos dar kurį laiką tęsėsi.

⁴⁸ Nick Paton Walsh „First wine, now Russia bans Georgia's water“, *The Guardian*, 2006
<<https://www.theguardian.com/world/2006/may/06/russia.nickpatonwalsh>> [žiūrėta 2018 02 23]

⁴⁹ Ten pat

⁵⁰ „Russia Targets Borjomi in Trade War with Georgia“, *Civil Georgia*

⁵¹ Ten pat

⁵² Michael Mainville „Georgia arrests Russian officers for spying and surrounds army HQ“, *The Guardian*, 2006
<<https://www.theguardian.com/world/2006/sep/28/russia.georgia>> [žiūrėta 2018 02 23]

⁵³ Adrian Blomfield „Putin pours petrol on Georgian crisis“, *The Telegraph*, 2006
<<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/1530364/Putin-pours-petrol-on-Georgian-crisis.html>> [žiūrėta 2018 02 23]

⁵⁴ Randall E. Newnham „Georgia on my mind? Russian sanctions and the end of the Rose revolution“, p. 167

Tarsi to dar būtų negana, 2006 m. spalio pradžioje Kremlius kelioms savaitėms nutraukė visą transporto (įskaitant lėktuvus, traukinius, keltus) ir pašto susisiekimą su savo Kaukazo kaimyne⁵⁵. Rusijos pusė tai motyvavo ganėtinai komiškai. Neva toks sprendimas buvo būtinas norint nutraukti nelegalius grynųjų pinigų srautus, plūstančius iš Rusijoje gyvenančios gruzinų diasporos. Tie pinigai esą buvo naudojami finansuoti karinės Gruzijos galios augimui⁵⁶. Čia pat Valstybės Dūma paskelbė ruošianti įstatymą, kuris visiškai uždraustų į Gruziją siųsti pinigines perlaidas. Šios perlaidos sudarė nemenką dalį šalies BVP (jei tiksliau, Pasaulio Banko vertinimu, ši dalis galėjo siekti apie 10 proc.)⁵⁷. Tiesa, Tbilisiui šis Maskvos kirtis nesukėlė pernelyg didelio galvos skausmo. Gruzijos nacionalinio banko prezidentas Romanas Gotsiridzė pareiškė perdėm nesibaiminantis dirbtinių kliūčių perlaidų srautams iš Rusijos. Jo teigimu, „pinigai vis tiek plauks į šalį per alternatyvias bankines sistemas ir netgi nelegalius transferus“⁵⁸. Laikas parodė, jog tokios prognozės buvo teisingos – išsamus 2007 m. atliktas valstybės ekonominės situacijos tyrimas neužfiksavo jokio ryškesnio piniginių srautų iš Rusijos atoslūgio⁵⁹.

Absoliuti dauguma tarptautinės politikos apžvalgininkų, matydami, kaip klostosi reikalai Pietų Kaukaze, darė aiškia ir nedviprasmišką išvadą – Kremlius siekia žūtibūt išversti Saakašvilį iš posto. Tiesiausias kelias to pasiekti – nuteikti prieš jį viešąją visuomenės nuomonę. Tai kartkartėmis pripažindavo ir aukščiausi Rusijos valdžios pareigūnai. Pavyzdžiui, Valstybės Dūmos pirmininkas Borisas Gryzlovas, kalbėdamas apie sankcijas, pabrėžė, kad šios priemonės yra nukreiptos prieš Michailo Saakašvilio režimą. Taip pat jis pridėjo, jog nežiūrint to, kokią gilią pagarbą jis esą jaučia Gruzijos žmonėms, jie turį nuspręsti, ar tikrai eina teisingu keliu, vadovaujami šio lyderio⁶⁰. Ir, suprantama, Maskva visomis išgalėmis siekė „padėti“ gruzinams padaryti tinkamą sprendimą.

Nuo pat to momento, kai Rusija ėmė taikyti ekonominį spaudimą Gruzijos atžvilgiu, buvo aišku, kad ši nedidelė valstybė patirs apčiuopiamų praradimų. Gruzijos nacionalinis bankas 2006 m. rudenį prognozavo, kad Maskvos įvestos sankcijos 2-4 proc. padidins kainas šalies vartotojams. To nebandė neigti ir finansų ministras, pripažindamas, jog ekonomika išties jaučia sankcijų pasekmes ir

⁵⁵ „Russia Suspends Transport, Postal Links To Georgia“, *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 2006 <<https://www.rferl.org/a/1071749.html>> [Žiūrėta 2018 02 24]

⁵⁶ Steven Lee Myers „Russian Officials Pledge More Sanctions to Cut Off Cash to Georgia“, *The New York Times*, 2006 <<http://www.nytimes.com/2006/10/04/world/europe/04georgia.html>> [Žiūrėta 2018 02 24]

⁵⁷ Daria Vaisman „Dispute With Russia Threatens Georgia“, *The New York Times*, 2006 <<http://www.nytimes.com/2006/10/05/world/europe/05georgia.html>> [Žiūrėta 2018 02 24]

⁵⁸ Zaal Anjaparidze „Tbilisi Braces for Fallout from Russian Sanctions“, *Eurasia Daily Monitor* 3, 2006

⁵⁹ Eric Livny, Mack Ott, Karine Torosyan „Impact of Russian Sanctions on the Georgian Economy“, *International school of economics in Tbilisi research project*, 2007

⁶⁰ „Russia Imposes Economic Sanctions on Georgia“, *Voa News*, 2006 <<https://www.voanews.com/a/a-13-2006-10-03-voa25/323874.html>> [Žiūrėta 2018 02 24]

kad trumpuoju laikotarpiu kainų šoktelėjimas yra neišvengiamas⁶¹. Bėgant mėnesiams, žala Gruzijos ekonomikai vis labiau ryškėjo. Jau minėta 2007 m. atlikta Gruzijos ekonomikos studija konstatavo, jog per pirmuosius sankcijų galiojimo metus (2006 – 2007) šalies BVP sumažėjo apie 635 mln. dolerių, o tai sudarė apie 7,8 proc. viso metinio BVP. Didžiausias kritimas buvo stebimas žemės ūkio sektoriuje, kuris tebevaidina svarbų vaidmenį visoje Gruzijos ekonomikoje. Antai 2006 m. žemės ūkiui teko apie 19 proc. viso valstybėje sukuriama BVP⁶². Kai šis sektorius prarado Rusijos rinką – vieną pagrindinių maitintojų – tai labai greitai pajautė dešimtys tūkstančių gyventojų. Dalis žmonių neteko darbo, o daugelio kitų pajamos pastebimai sumažėjo. Šalyje, kurią ir taip kamavo didelis nedarbas bei žemų atlyginimų problema, tai išaugino visuomenės nepasitenkinimą. O tai savo ruožtu reiškė tikėtiną prezidento Saakašvilio vyriausybės reitingų smukimą – jeigu ne trumpalaikėje, tai bent jau vidutinėje perspektyvoje.

Nedarbo lygis šioje Pietų Kaukazo valstybėje yra vertas atskiro paminėjimo. Nepaisant to, kad po Rožių revoliucijos Gruzijoje buvo įvykdyta aibė ekonomikos reformų ir pritraukta nemažai tiesioginių užsienio investicijų, sumažinti šios skaudžios problemos taip ir nepavyko. Pagal oficialią statistiką, 2011 m. pabaigoje nedarbo lygis šalyje siekė apie 15 proc. Šis rodiklis yra tris kartus didesnis, negu JAV ar Rusijoje; taip pat keletu procentų didesnis, nei tada, kai Michailas Saakašvilis pradėjo eiti prezidento pareigas⁶³. Tačiau šis skaičius neatspindi realios padėties. Iš tikrųjų nedarbas yra ženkliai aukštesnis, kadangi visi kaimiškų vietovių gyventojai, jeigu tik turi žemės, yra automatiškai priskiriami prie dirbančiųjų, kas dažnai neatitinka tiesos. Tą parodo ir visuomenės nuomonės apklausos – ženkliai jų dalyvių dauguma (daugiau kaip 60 proc.) laiko save bedarbiais, kas reiškia, jog jie neturi pastovių darbų⁶⁴. Tokia neraminanti situacija savo ruožtu sudaro prielaidas Gruzijoje plisti skurdui.

Būtina pažymėti, kad skurdas yra du kartus dažniau pasitaikanti problema kaimiškose vietovėse, negu miestuose. Tai nestebina, žinant, kad žemės ūkio sektoriuje iš esmės dominuoja nedideli privatūs ūkiai, kurių plotas vidutiniškai siekia vos 1,2 ha (93 proc. visų ūkių užima mažiau, kaip 2 ha plotą)⁶⁵. Kaip jau minėta, didžioji dauguma ūkių verčiasi vynuogių auginimu. Paskelbimas apie Rusijos sankcijas šiems ūkiams reiškė eventualų skurdo padidėjimą ir labai miglotas perspektyvas, kad situacija greitai galėtų pagerėti.

Taigi, nors Gruzijos prezidentas kiekviena proga stengdavosi pabrėžti, kad Kremliaus ekonominio spaudimo daroma žala valstybei yra „gerokai pervertinama“ ir kad „šalis yra

⁶¹Zaal Anjaparidze „Tbilisi Braces for Fallout from Russian Sanctions“, Eurasia Daily Monitor 3, 2006

⁶²Eric Livny, Mack Ott, Karine Torosyan „Impact of Russian Sanctions on the Georgian Economy“

⁶³Randall E. Newnham „Georgia on my mind? Russian sanctions and the end of the Rose revolution“, p. 167

⁶⁴Maciej Falkowski „Georgian drift. The crisis of Georgia’s way westwards“, p. 38

⁶⁵Kym Anderson „Is Georgia the next „new“ wine-exporting country?“, p. 2

pasirengusi gyventi be Rusijos⁶⁶, realybė pasirodė kur kas sudėtingesnė. Naujų rinkų paieška gruziniškiems agrikultūriniais produktams bei vynams ėjosi ganėtinai sunkiai, o tos rinkos, į kurias pavyko prasiskverbti, dažnai nesugebėdavo kompensuoti Rusijos. Vienas iškalbingas pavyzdys – 2012 m., praėjus šešeriems metams nuo Kremliaus paskelbto embargo, Gruzija eksportavo savo vynus į daugiau šalių nei bet kada anksčiau. Nepaisant to, šio eksporto apimtis iš viso sudarė „tik“ 23 milijonus butelių, kai palyginimui 2005 m. (prieš embargą) Gruzija į užsienį išgabeno 2,5 karto daugiau – 57 milijonus butelių šio alkoholinio gėrimo⁶⁷. Visa tai aiškiai demonstruoja, kaip iš tikrųjų Gruzijai yra sunku pilnai kompensuoti Rusijos rinkos praradimą, su kuria ji ilgus dešimtmečius turėjo tamprius, nusistovėjusius prekybinius sąsajas.

Apibendrinant, galima tvirtinti, kad Kremliaus 2006 m. įvestos sankcijos sukėlė rimtą žalą trapiai Gruzijos ekonomikai. Jos dar labiau pagilino ir taip aiškiai matomas socialines šalies žaizdas ir tapo potencialiu politinės dezintegracijos valstybės viduje šaltiniu.

⁶⁶ Steven Lee Myers „Russian Officials Pledge More Sanctions to Cut Off Cash to Georgia“

⁶⁷ „Russia promises to resume imports of Georgian wine, mineral water after 7-year ban“, *Fox News*, 2013
<<http://www.foxnews.com/world/2013/02/04/russia-promises-to-resume-imports-georgian-wine-mineral-water-after-7-year-ban.html>> [Žiūrėta 2018 02 26]

3. Sankcijų sukeltos politinės pasekmės

Siuntėjo įvestų ekonominių sankcijų poveikis jų taikiniui jokių būdu neapsiriboja vien žala sankcionuojamosios visuomenės gyvenimo kokybei. Žinoma, ekonominis nuosmukis šalyje visuomet yra tas faktorius, kuris „išnyra“ pirmiausiai. Drauge jis yra ir nesunkiai pastebimas bei pajaučiamas. Ir todėl visiškai natūralu, kad kai valstybės visuomenė savo kailiu patiria ūmai užgriuvusį sunkmetį bei suprastėjusį gerbūvį, joje neišvengiamai sukyla vienokio ar kitokio pobūdžio nepasitenkinimas nauja padėtimi. Šio nepasitenkinimo taikiniu gali būti pasirinkta ekonominį spaudimą taikanti šalis arba vietos valdžia.

Kaip jau minėta, dažniausiai visuomenė dėl savo negandų apkaltina išorinę jėgą ir nusprendžia palaikyti savąją valdžią. Šitokia piliečių reakcija tampa ypač tikėtina, kai sankcijos yra įvedamos prieš tuos lyderius, kurie mėgaujasi dideliu savo visuomenės palaikymu. Gyventojų demonstruojamas solidarumas su valdžia taip pat yra itin dažnas reiškinys, kuomet sankcijų režimas yra įvedamas milžiniškos ideologinės priešpriešos fone⁶⁸. Vienas iš būdingiausių tokių įvykių seką atspindinčių pavyzdžių galėtų būti Kuba. Kai XX a. 7-ojo dešimt. pradžioje socialistinė Kubos vyriausybė nacionalizavo visas šioje saloje buvusias amerikietiško kapitalo bendroves, JAV paskelbė įvedanti plačios apimties ekonomines sankcijas šios valstybės atžvilgiu. Tačiau toks Amerikos žingsnis nė kiek nepakenkė naujai iškeptų Kubos vadovų populiarumui gyventojų akyse. Atvirksčiai, dauguma kubiečių griežtą Vašingtono sprendimą priėmė kaip mėginimą užgniaužti Laisvės saloje tik ką nugalėjusią „šlovingąją revoliuciją“. Priešiškumas Jungtinėms Amerikos Valstijoms ženkliai išaugo, o palaikymas Fidelui Kastro ir jo bendražygiams pakilo iki rekordinių aukštumų. Beje, vėliau jau ir pats Kastro gudriai prisidengdavo JAV sankcijomis kaip visų Kubos ekonominių nesėkmių priežastimi. Tokia strategija ne tik padėjo jam sėkmingai ilgus dešimtmečius išsilaikyti poste, bet ir daugybės kubiečių akyse jį pavertė tikru „anti-imperializmo herojumi“⁶⁹.

Tačiau visgi būtina pažymėti, kad visuomenės požiūris retai kada būna išskirtinai statiškas ir nekintantis. Laikui bėgant jis gali kardinaliai pasikeisti. Pavyzdžiui, piliečiai, vedami patriotinių sentimentų, kurį laiką gali visokeriopai palaikyti savo ekonomiškai baudžiamas valdančiąsias jėgas, tačiau tai nebūtinai tęsis amžinai. Kažkuriuo momentu gali nutikti taip, kad visuomenė savo nepasitenkinimą dėl pasunkėjusių gyvenimo sąlygų nukreips į vietos valdžią. Tai jokių būdu nereiškia, kad žmonės būtinai išeis į gatves bei reikalaus greito politinės vadovybės pasitraukimo.

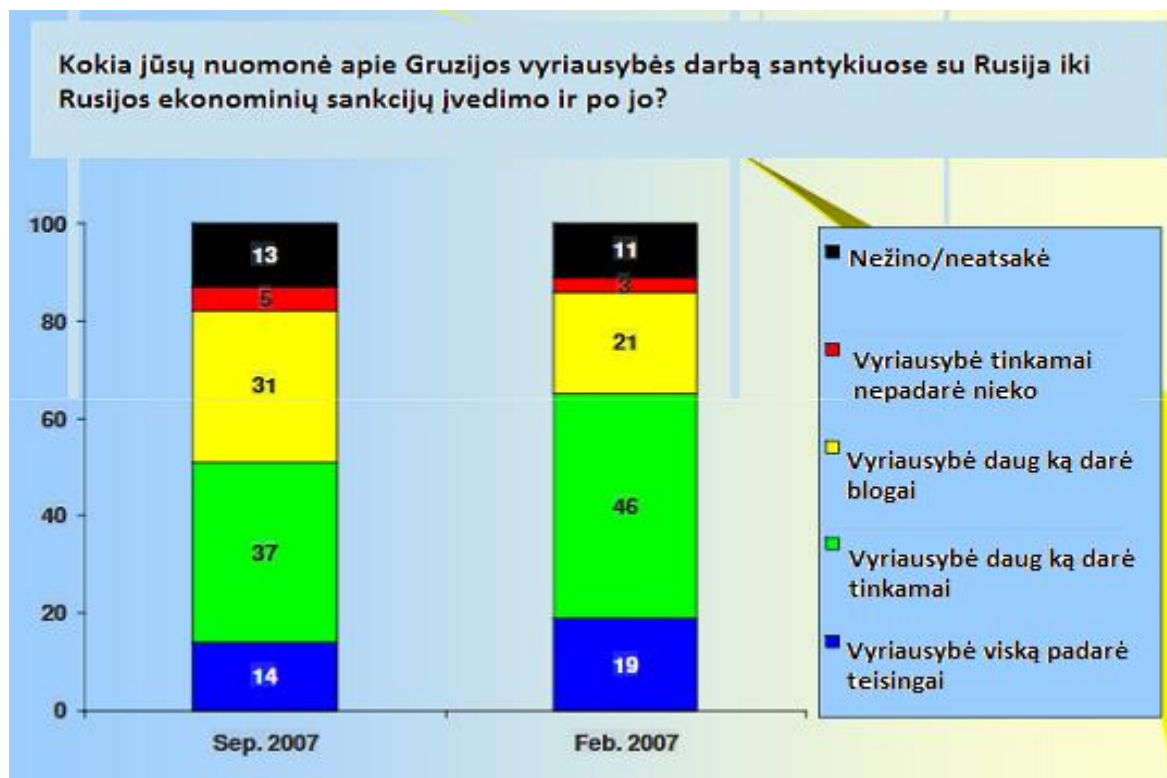
⁶⁸ Reed M. Wood „A Hand upon the Throat of the Nation“, p. 496

⁶⁹ Ten pat

Greičiau tai reiškia, jog visuomenė ims tyliai ir nepastebimai laukti permainų valstybės politiniame lauke, t. y. laukti horizonte pasirodant ryškios alternatyvos esamai valdžiai. Laukti *kibirkšties*.

Kaip tik tokia situacija susiklostė Gruzijoje. Po to, kai Rusija 2006 m. pradėjo valstybės atžvilgiu taikyti brutalų ekonominį spaudimą, prezidento Saakašvilio populiarumas Gruzijos visuomenės akyse išaugo⁷⁰. Net ir opozicijos grupės, kurios anksčiau aktyviai kritikavo įvairius šalies vadovo veiksmus, interpretavo Maskvos sankcijas kaip bausmę už Gruzijos deklaruojamą troškimą integruotis į Europos Sąjungą ir NATO. Kaip teigė vienas iš opozicijos lyderių, Respublikonų partijos pirmininkas: „Rusijos priešiškas nusiteikimas buvo eksploatuojamas praeityje ir yra išnaudojamas dabar kaip vienijantis faktorius ir stiprybės simbolis. Kuo aukštesniu balsu tu kalbi su Rusija, tuo narsesnis atrodai“⁷¹.

Iš 2007 m. vasarį atliktos Gruzijos visuomenės nuomonės apklausos galima matyti, kad žmonės kaltę už ekonominio spaudimo sukeltus nepriteklius vertė daugiausia Rusijos pusei. Apie 65 proc. jų manė, jog Tbilisyje dirbanti vyriausybė santykiuose su Maskva (iki sankcijų įvedimo ir po jo) iš esmės viską padarė teisingai (žr. 2 pav.)⁷².

2 pav. Gruzijos visuomenės nuomonės apklausa, 2007 (Šaltinis – International Republican Institute IRI)

⁷⁰ Daria Vaisman „Dispute With Russia Threatens Georgia“, *The New York Times*, 2006

⁷¹ Ten pat

⁷² <<http://www.iri.org/sites/default/files/2007%20November%20%20Survey%20of%20Georgian%20Public%20Opinion,%20August%2031-September%2010,%202007.pdf>> [Žiūrėta 2018 02 28]

Kitaip tariant, jeigu gyventojai ir įžvelgė kokią nors Gruzijos valdžios kaltę dėl pašlijusios situacijos, tai jai visgi neteikė didelės reikšmės. Tiesa, po pusmečio (2007 m. rudenį) vykdyta analogiška apklausa parodė, kad visuomenė jau pasisakė apie vyriausybės veiklą daug kritiškiau. Nors 51 proc. respondentų toliau laikėsi požiūrio, kad Gruzijos valdžia nenusipelno aštrių žodžių dėl Maskvos užkrautų sankcijų, vis dėlto net 36 proc. manė, jog šalies vadovybė santykiuose su Rusija padarė daug neatleistinų klaidų ir jai tenka didelė dalis kaltės dėl prisišauktos ekonominės blokados (žr. 2 pav.)⁷³. Sunku pasakyti, kaip ši tendencija būtų besiklosčiusi toliau, kadangi netrukus Gruzijos valstybę užgriuvo be galo sunkūs išbandymai.

2008 m. rugpjūtį, po ilgos virtinės ginkluotų incidentų tarp Gruzijos kariuomenės ir Pietų Osetijos militarinių formuočių, Tbilisis ryžosi pradėti plataus masto karinę intervenciją į šią teritoriją ir atkurti joje savo suverenią valdžią. Iš pradžių Gruzijos kariams reikalai klojosi visai neprastai – pradėję operaciją rugpjūčio 7 d., jau kitos dienos vakare jie kontroliavo praktiškai visą Pietų Osetijos teritoriją, įskaitant ir sostinę Cchinvalį. Tačiau tai netruko ilgai. Pietų Osetijos vadovybė paprašė Rusijos suteikti karinę pagalbą ir, suprantama, ją gavo. Praėjus dviem dienoms nuo operacijos pradžios, guzinai patyrė didelių nuostolių ir buvo atstumti atgal. Rusijos kariuomenė tuo neapsiribojo. Ji tęsė puolimą besiverždama gilyn į Gruzijos teritoriją, bombarduodama jos karinius objektus bei naikindama karinius aerodromus. Galų gale kariniai veiksmai baigėsi rugpjūčio 12 d., kuomet tarpininkaujant Prancūzijos prezidentui Nicolas Sarkozy, buvo sudarytas šešių punktų taikos susitarimas tarp Rusijos ir Gruzijos prezidentų⁷⁴. Kremlius netrukus demonstratyviai pripažino Abchazijos ir Pietų Osetijos respublikų nepriklausomybę. Diplomatiniai santykiai tarp Tbilisio ir Maskvos nutrūko; taip pat Gruzija pareiškė išstojanti iš Nepriklausomų Valstybių Sandraugos (NVS) narių gretų.

Šio trumpo penkių dienų karo dėka buvo suduotas skaudus smūgis Michailo Saakašvilio reputacijai Vakaruose. Jo impulsyvus (kartais net įžūlus) vadovavimo stilius nulėmė tai, kad Tbilisis prarado daugelio įtakingų lyderių, įskaitant ir Vokietijos kanclerę Angelą Merkel, paramą⁷⁵. Kita vertus, nesėkmingai pasibaigęs karas prezidentui atnešė ir geresnių naujienų. Drauge su karštu patriotinių jausmų Gruzijos visuomenės tarpe pakilimu, išaugo ir Saakašvilio reitingai⁷⁶. Tai liudija ir 2008 m. rudenį atlikta šalies gyventojų apklausa. Gruzijos žmonių buvo teiraujama, kaip jie vertina prezidento ir vyriausybės pasirodymą per karą. Rezultatai buvo stebinantys – 37 proc.

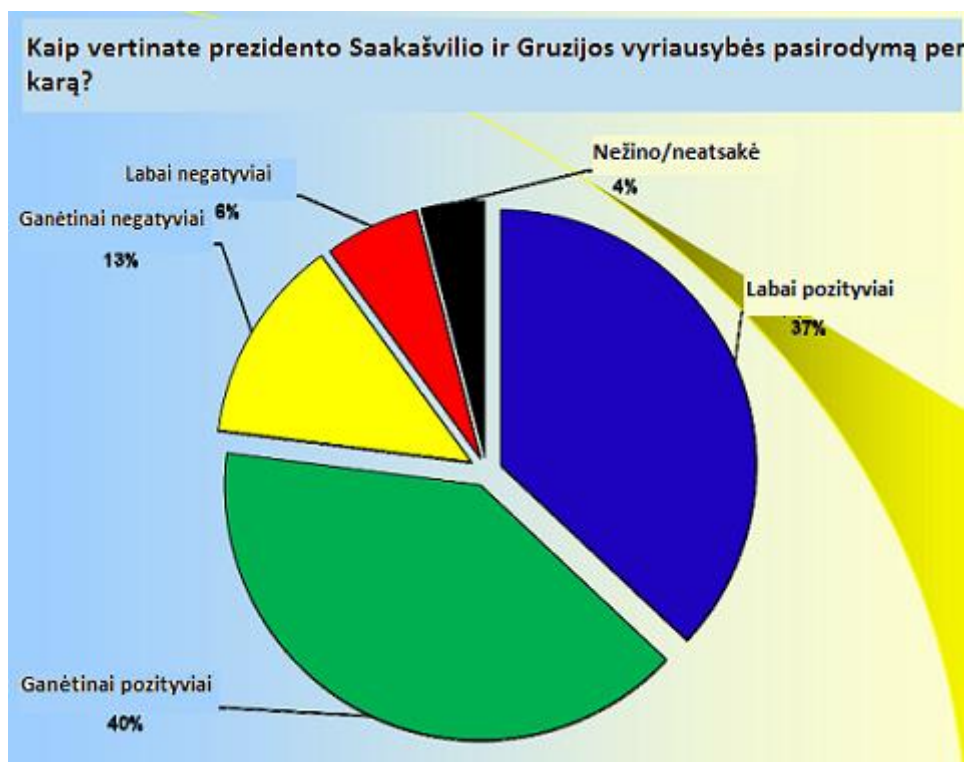
⁷³ <<http://www.iri.org/sites/default/files/2007%20November%208%20Survey%20of%20Georgian%20Public%20Opinion,%20August%2031-September%2010,%202007.pdf> >

⁷⁴ Robert Nalbandov, *Not by bread alone: Russian foreign policy under Putin*, 2016, p. 253-254

⁷⁵ Thomas de Waal „So long, Saakashvili“, *Foreign Affairs*, 2013 <<https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2013-10-29/so-long-saakashvili> > [žiūrėta 2018 03 02]

⁷⁶ Jeanne L. Wilson „The legacy of the color revolutions for Russian politics and foreign policy“, *Problems of post-communism*, 57(2), 2010, p. 30

apklaustųjų valdžios veiksmus įvertino „labai pozityviai“, o 40 proc. juos įvertino „ganėtinai pozityviai“ (žr. 3 pav.)⁷⁷.

3 pav. Gruzijos visuomenės nuomonės apklausa, 2008 (Šaltinis – International Republican Institute IRI)

Vis dėlto, kaip parodė vėlesni įvykiai, tokia populiarumo banga buvo laikina ir ji greitai nuslūgo. Praūžus ginkluotam Maskvos ir Tbilisio konfliktui bei nuslopus gyventojų baimei dėl karo veiksmų atsinaujinimo, į visuomenės dėmesio centrą vėl sugrįžo ekonominės problemos. Jas dar labiau paryškino įsisiautėjusi pasaulinė ekonomikos krizė. Šiame kontekste Rusijos taikomos sankcijos ėmė „kandžiotis“ dar skaudžiau. Ir maždaug šiuo metu įvyko svarbus lūžis Gruzijos visuomenės tarpe. Staiga vis daugiau gyventojų ėmė vertinti tęstinę valdžios politiką Maskvos atžvilgiu kaip pernelyg avantiūristišką ir atnešusią Gruzijai daugiau žalos, nei naudos. Opozicija greitai pajuto kylantį Gruzijos žmonių nepasitenkinimą valdžia ir pabandė pasinaudoti proga. 2009 m. pavasarį dauguma opozicinių partijų (kai kurios iš jų vadovaujamos buvusių prezidento politinių bendrašygių) ėmė įsakmiai reikalauti Saakašvilio atsistatydinimo ir pirmalaikių rinkimų.

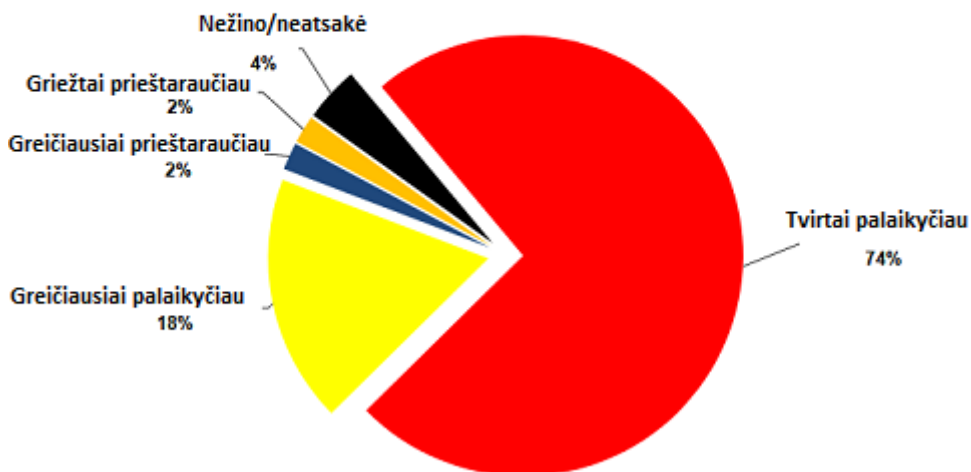
Tačiau šioje vietoje reikia pažymėti, jog tokie opozicijos reikalavimai buvo nuo pat pradžių pasmerkti nesėkmei. Neturėjo didelės reikšmės netgi tas faktas, kad šiems politikams retkarčiais

⁷⁷<<http://www.iri.org/sites/default/files/2008%20November%2021%20Survey%20of%20Georgian%20Public%20Opinion,%20September%2023-October%201,%202008%281%29.pdf>> [Žiūrėta 2018 03 02]

pavykdavo sostinėje sutraukti dešimtis tūkstančių žmonių į protesto mitingus⁷⁸. Visa bėda buvo tame, jog opozicija buvo stipriai fragmentuota, bei, kas svarbiausia, neturėjo aiškaus lyderio. Kaip tik todėl ji nesugebėjo mesti šalies vadovui stipraus iššūkio ir protestai neilgai trukus išsikvėpė. Teko laukti dar porą metų, kol Gruzijos politikos arenoje atsirado toks lyderis, kuris sugebėjo tapti aiškiu permainų vėliavnešiu, mobilizuoti nepatenkintas visuomenės grupes bei paveržti rinkimus iš charizmatiškojo Saakašvilio.

O tuo tarpu buvo matyti nemažai ženklų, rodančių, jog gyventojai jau nebelinksta pritarti valdžios brėžiamai „kietajai“ linijai santykiuose su Maskva. Pamažu ėmė įsigalėti požiūris, kad Gruzija turėtų permąstyti savo politiką Kremliaus atžvilgiu. Tiesiog dėl to, jog ilgai trunkančios Rusijos sankcijos nepaprastai išsvargino ir taip neturtingą, nedarbo kamuojamą šalį. Gruzijos žmonės aiškiai pasisakė už tai, kad Kremliaus vykdomas ekonominis spaudimas jų valstybei būtų nutrauktas. Tai matyti iš 2010 m. kovo mėn. atliktos visuomenės nuomonės apklausos. Į klausimą, ar palaikytų siekį, kad Rusijos rinka vėl būtų atverta gruziniškoms prekėms, 74 proc. apklaustųjų atsakė jog „tvirtai palaikytų“, o 18 proc. nurodė, kad „greičiausiai palaikytų“ šią mintį (žr. 4 pav.)⁷⁹.

Ar palaikytumėte pastangas, kad Rusijos rinka būtų vėl atverta gruziniškoms prekėms?

4 pav. Gruzijos visuomenės nuomonės apklausa, 2010 (Šaltinis – International Republican Institute IRI)

⁷⁸ Adrian Blomfield „Protesters demand Georgian president resigns“, *The Telegraph*, 2009
<<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/georgia/5132327/Protesters-demand-Georgian-president-resigns.html>> [Žiūrėta 2018 03 02]

⁷⁹<<http://www.iri.org/sites/default/files/2010%20May%203%20Survey%20of%20Georgian%20Public%20Opinion,%20March%204-13,%202010.pdf>> [Žiūrėta 2018 03 03]

Reikia pažymėti, kad tokia gyventojų pozicija bėgant mėnesiams praktiškai nekito. Galimybė atnaujinti eksportą į Rusiją, ekonominio sunkmečio slegiamos visuomenės buvo matoma kaip vienas iš pagrindinių būdų pagerinti esamą *status quo*. Antai 2010 m. rudenį atliktos apklausos duomenimis, net 81 proc. respondentų pareiškė, jog „tvirtai paremtų“ siekį, kad Rusija atvertų vartus gruziniškiems produktams; dar 13 proc. pasisakė „greičiausiai paremsiantys“ šį sumanymą⁸⁰. O dar po pusmečio, 2011 m. pavasarį vykdytos apklausos rezultatai atskleidė iš esmės nepakitusią situaciją: 70 proc. apklaustųjų „tvirtai palaikytų“ ir 20 proc. „greičiausiai palaikytų“ pastangas nusikratyti Kremliaus įvesto ekonominio boikoto⁸¹. Tačiau pats Kremlius tiesiai šviesiai deklaravo, kad su Saakašviliu kalbėtis nebetina. Esą tai yra beprasmiškas reikalas, kadangi Gruzijos prezidentas gyvena atskirame „iliuzijų pasaulyje“, kuriame nuolatos grumiasi su įsivaizduojamomis grėsmėmis. Todėl konstruktyviam dialogui užmegzti, Maskvos tikinimu, realių galimybių nėra.

Esant tokiai situacijai, 2011 m. spalį Gruzijos politiniame gyvenime nutiko kai kas netikėto. Turtingiausias šalies žmogus Bidzina Ivanišvilis, kurio turtą žurnalas *Forbes* įvertino 5,5 milijardo JAV dolerių⁸², pareiškė formuojantis naują politinį judėjimą „Gruzijos svajonė“ ir ketinantis dalyvauti 2012 m. parlamento rinkimuose. Tai valstybėje sukėlė nemažą sąmyšį, nes iki tol Ivanišvilis buvo apibūdinamas kaip labai paslaptinga figūra. Jis beveik nefigūravo viešajame gyvenime, nesiekė žiniasklaidos dėmesio. Apie jį buvo žinoma tai, jog savo turtus jis susikrovė Rusijoje XX a. paskutiniajame dešimtmetyje. Apskritai, šis laikotarpis netrukus po SSRS žlugimo (populiariai pramintas „laukinio kapitalizmo“ metais) buvo tiesiog auksinis metas apsukriems bei įžvalgiems žmonėms. Tie, kurie sugebėjo greitai perprasti naujos ekonominės sanklodos veikimo principus, galėjo praturtėti per akimirksnį. Esant tokioms sąlygoms, Rusijoje (o kartu ir visoje posovietinėje erdvėje) staigiai ėmė formotis naujo tipo ekonominis elitas, kurio atstovai palankiu metu pačiupo savąją galimybę ir jos nepaleido. Bidzina Ivanišvilis buvo vienas iš šių atstovų.

Jis paliko Rusiją jau prezidentaujant Vladimirui Putinui ir sugrįžo į Gruziją. Komentuodamas šį sprendimą jis yra pareiškęs, jog „daugiau nebenorėjo likti toje šalyje ir būti tos sistemos dalimi“⁸³. Nėra iki galo aišku, kiek laiko jis brandino mintį įsitraukti į Gruzijos politines batalijas. Šiaip ar taip, pirmieji Ivanišvilio žingsniai šioje sferoje 2011 m. pabaigoje tikrai nebuvo sėkmingi. Milijardieriui koją dažnai kišo neįgudimas bendrauti su žiniasklaida, kurios atstovų jis

⁸⁰<<http://www.iri.org/sites/default/files/2010%20December%203%20Survey%20of%20Georgian%20Public%20Opinio%20September%2027-October%207,%202010.pdf>> [Žiūrėta 2018 03 03]

⁸¹<[http://www.iri.org/sites/default/files/2011%20June%2028%20Survey%20of%20Georgian%20Public%20Opinion,%20April%2026-May%204,%202011\(1\).pdf](http://www.iri.org/sites/default/files/2011%20June%2028%20Survey%20of%20Georgian%20Public%20Opinion,%20April%2026-May%204,%202011(1).pdf)> [Žiūrėta 2018 03 04]

⁸² Jamie Doward „I'm not a spy or an oligarch, says Georgia's secretive billionaire“, *The Guardian*, 2011 <<https://www.theguardian.com/world/2011/dec/03/bidzina-ivanishvili-georgia-secretive-billionaire>> [Žiūrėta 2018 05 06]

⁸³ Shaun Walker „Bidzina Ivanishvili: The billionaire with a Georgian dream“, *The Independent*, 2012 <<https://www.independent.co.uk/news/people/profiles/bidzina-ivanishvili-the-billionaire-with-a-georgian-dream-8118197.html>> [Žiūrėta 2018 05 01]

nuolatos vengė išstisus dešimtmečius. Prisidėjo ir dar viena ne itin smagi aplinkybė. Paskelbęs, kad žengia į politiką, jis iš pradžių nesugebėjo suformuluoti įtikinančio tokio sprendimo motyvo; netgi negalėjo pristatyti savo aiškios vizijos, kaip turėtų atrodyti Gruzijos ateitis⁸⁴. Nieko stebėtino, jog pradžioje daugelis apžvalgininkų, ypač Vakaruose, skeptiškai vertino Ivanišvilio galimybes mesti stiprų iššūkį valdančiajai prezidento partijai.

Tačiau bėgant mėnesiams padėtis ėmė keistis. Milijardierius per gana trumpą laiką sugebėjo po „Gruzijos svajonės“ vėliava suburti šešias opozicines partijas, pritraukti visą būrį visuomenėje gerbiamų žmonių ir pristatyti gyventojams patrauklią politinę programą. Jos patrauklumo pagrindą sudarė tai, kad joje esminis dėmesys buvo skiriamas šali kamuojančioms ekonominėms problemoms: aukštam nedarbui ir pasibaisėtinajam pajamų nelygybei. Ivanišvilis tikino, jog visa tai yra rezultatas neapgalvotos ir nevykusios Saakašvilio politikos Kremliaus atžvilgiu. Taip pat jis įrodinėjo, kad „Gruzijos svajonė“ sugebės palaikyti žymiai konstruktyvesnius santykius su Maskva, o iš to šalies žmonės gaus daug naudos⁸⁵. Milijardieriaus teigimu, laimėjęs rinkimus jis pasieks, kad Rusijos ekonominės sankcijos Gruzijai būtų atšauktos, atverta rinka agrikultūriniais produktams, vynui bei mineraliniam vandeniui. Kai tik tai įvyks, valstybės biudžetas bus pilnesnis, o dešimčių tūkstančių žmonių gerbūvis reikšmingai pagerės⁸⁶.

Šalies vadovo politinėje stovykloje augantis „Gruzijos svajonės“ populiarumas buvo stebimas su dideliu nerimu. Neilgai trukus valdžia ėmėsi veiksmų, siekiant apsunkinti Ivanišviliui galimybes vykdyti savo kampaniją. Jam buvo pradėta klijuoti „Kremliaus marionetės“ etiketė, atskiru prezidento dekretu atimta Gruzijos pilietybė. Be to, pradėti skleisti perspėjimai, jog jam laimėjus rinkimus, tai reikštų sunkiai ir atkakliai ginto valstybingumo pabaigą. 2012 m. pavasarį vyriausybė, pasitelkdama administracines priemones, pradėjo statyti įvairius barjerus „Gruzijos svajonės“ kelyje. Partijai buvo uždėtos didžiulės baudos, jos aktyvistai policijos dažnai sulaikomi apklausoms (o kartais net areštuojami). Bendrovės, padedančios Ivanišvilio vadovaujamam judėjimui, taip pat susilaukdavo bauginimų savo adresu bei nemažų baudų⁸⁷.

Tačiau visos šios priemonės valdžiai neatnešė apčiuopiamos naudos. Milijardieriaus Ivanišvilio populiarumas nenustojo augęs. Paaiškėjo, kad sprendimas atimti jam pilietybę buvo rimta klaida. 2012 m. vasarį atlikta visuomenės nuomonės apklausa parodė, jog 65 proc. gyventojų

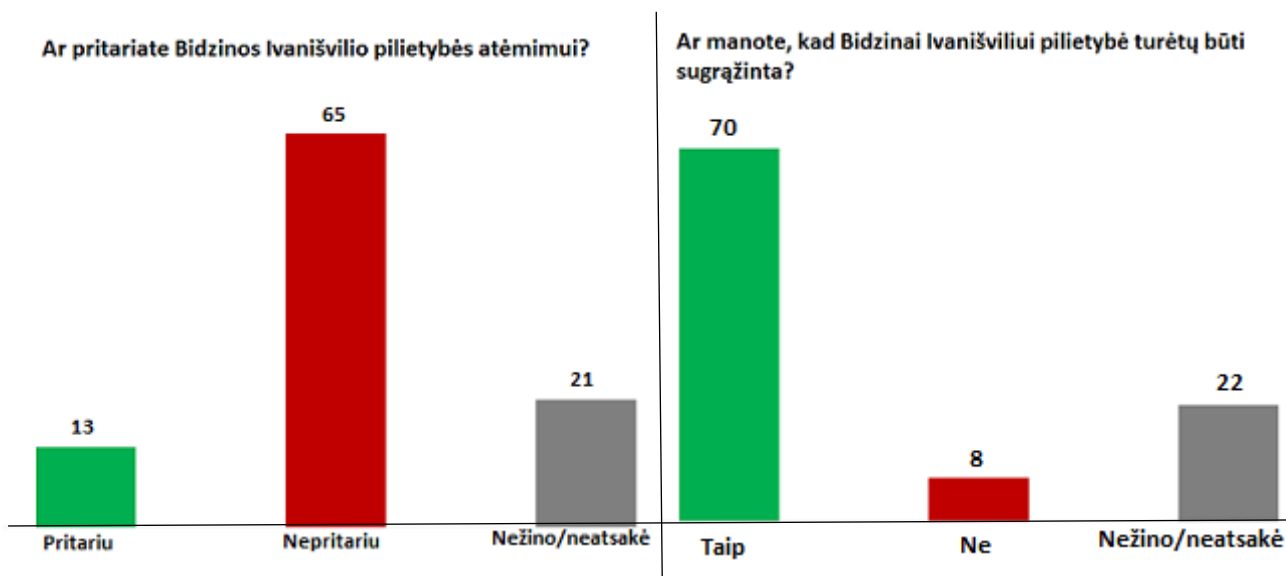
⁸⁴ Lincoln Mitchell „What’s next for Georgia? The end of the Rose revolution“, p. 78

⁸⁵ Randall E. Newnham „Georgia on my mind? Russian sanctions and the end of the Rose revolution“, p. 168

⁸⁶ Ellen Barry „Georgia’s President Concedes Defeat in Parliamentary Election“, *The New York Times*, 2012 <<http://www.nytimes.com/2012/10/03/world/europe/georgia-election-results.html>> [Žiūrėta 2018 03 05]

⁸⁷ Lincoln Mitchell „What’s next for Georgia? The end of the Rose revolution“, p. 79

nepritaria šiam žingsniui. Dar daugiau – net 70 proc. apklaustųjų pasisakė už tai, kad pilietybė naujai iškeptam opozicijos lyderiui būtų grąžinta (žr. 5 pav.)⁸⁸.

5 pav. Gruzijos visuomenės nuomonės apklausa, 2012 (Šaltinis – National Democratic Institute (NDI))

Pats Bidzina Ivanišvilis susidariusią situaciją apibūdino labai taikliai: „Nemanau, kad pilietybės atėmimas turės man didelį poveikį, tačiau Saakašviliui šio sprendimo poveikis bus didelis. Jis praras savo veidą“⁸⁹. Su šiuo vertinimu sutiko daugelis politikos apžvalgininkų, prilyginusių valstybės lyderio poelgį lengvai desperacijai.

Neišdegė ir sumanymas vaizduoti „Gruzijos svajonės“ lyderį kaip Rusijos vadeliojamą marionetę. Dėka savo milžiniškų finansinių resursų jis subūrė komandą patyrusių politikos konsultantų iš JAV ir kitų Vakarų šalių, kuri padėjo veiksmingai atremti visus panašaus pobūdžio išpuolius. Nemažai populiarumo balų Ivanišviliui pridėjo jo, kaip didžiausio filantropo šalyje reputacija. Kaip teigė *Financial Times*, jo asmeniniais pinigais buvo pastatyta 500 mokyklų, 600 bažnyčių ir net valstybinės kariuomenės bazė. Savo gimtojo miestelio gyventojams milijardierius pastatė ligoninę, kurioje žmonės gauna nemokamas, aukštos kokybės medicinos paslaugas. Be viso to, „Gruzijos svajonė“ išplatino pareiškimą, jog jeigu laimės rinkimus, bus suformuotas 1 milijardą dolerių sieksiantis žemės ūkio fondas, kuriame trečdalį visų lėšų sudarys asmeninis Bidzinos Ivanišvilio indėlis⁹⁰.

⁸⁸ <<https://www.ndi.org/sites/default/files/Georgia-Survey-Results-0212.pdf>> [Žiūrėta 2018 03 05]

⁸⁹ Ellen Barry „From Philanthropist to Public Enemy in Georgia“, *The New York Times*, 2012 <<http://www.nytimes.com/2012/04/06/world/europe/jump-to-politics-turns-georgian-billionaire-into-public-enemy-no-1.html>> [Žiūrėta 2018 03 05]

⁹⁰ Courtney Weaver „Billionaire challenges Georgia’s leader“ *Financial Times*, 2012 <<https://www.ft.com/content/df4a5532-fcd7-11e1-9dd2-00144feabdc0>> [Žiūrėta 2018 03 05]

„Gruzijos svajonė“ sėkmingai įtvirtino save kaip solidžią ir aiškią alternatyvą perrinkimo siekiančiai valdžiai. Į jos rengiamus palaikymo mitingus susirinkdavo didžiulės minios žmonių. Visuomenės tarpe įsižiebė viltis, kad artėjantis balsavimas kardinaliai skirsis nuo kitų pastarojo meto rinkimų Gruzijoje, kuriuose fragmentuota ir silpna opozicija neturėdavo jokių šansų įveikti valdančiosios partijos. Kartu rinkėjus įkvėpė viltis, kad sulig „Gruzijos svajonės“ pergale, ekonominė situacija šalyje pagaliau pradės gerėti. Rusija uždegs žalią šviesą gruziniškų prekių importui, o tuomet ims spręstis daugybė įsisenėjusių ekonominių problemų, ypatingai provincijoje⁹¹. Ivanišvilio partijos triumfas padarysiantis galą prezidento kietakaktiškai politikai Maskvos atžvilgiu, kuri tik nuskurdino paprastus žmones bei įstūmė Gruziją į aklavietę, iš kurios nėra išėties. Visuomenės nepasitenkinimas Saakašvilio vyriausybe buvo išties ryškus. Tiesa, Vakarų šalyse, dėka sumaniai ir efektyviai vykdomos viešųjų ryšių kampanijos, vyriausybė tai sugebėdavo užmaskuoti.

2012 m. rugsėji, likus visai nedaug laiko iki rinkimų, nutiko įvykis, kuris giliai sukrėtė visą šalį. Buvo pavišinta eilė vaizdo įrašų, kuriuose užfiksuota, kaip žvėriškai Gruzijos perpildytuose kalėjimuose prižiūrėtojai elgiasi su kaliniais. Šie įrašai galutinai sukompromitavo ministrų kabinetą visuomenės akyse. Per valstybę nuvilnijo masinių protestų, kuriuose vyriausybė buvo kaltinama brutalumu ir pasibaisėtina nekompetencija, banga. Prezidentas Saakašvilis šioje vietoje padarė didelę klaidą, pareiškęs, kad kai kurie kalėjimų prižiūrėtojai buvo papirkti „politiškai motyvuotų asmenų“, kad nufilmuotų šokiruojančius vaizdus⁹². Savaiame suprantama, tai tikrai nebuvo empatiškam, žmogiškai supratingam lyderiui prideranti reakcija. Kalėjimų skandalas lėmė tai, kad didžioji dalis iki tol svyravusių ir neapsisprendusių rinkėjų tvirtai stojo į „Gruzijos svajonės“ pusę. Buvo kaip niekad aišku, kad Saakašvilio šansai švęsti pergalę išnyko negrįžtamai.

Parlamento rinkimuose 2012 m. spalio 1 d. milijardieriaus vadovaujama politinė jėga pasiekė įtikinamą triumfą, surinkusi apie 55 proc. balsų (prezidento partija – Jungtinis nacionalinis judėjimas – pelnė 40 proc. balsų). Praėjus vos kelioms minutėms po rinkiminių apylinkių uždarymo, Tbilisyje ir kituose Gruzijos miestuose prasidėjo tokio pobūdžio masinės šventės, kokios paprastai stebimos po futbolininkų ar regbininkų pergalių prieš Rusiją. Automobilių vairuotojai nesivaržydami važinėjo įjungę savo garsinius signalus; rinkėjai mojavo „Gruzijos svajonės“ partijos vėliavomis; tūkstančiai žmonių pasipylė į gatves, entuziastingai šūkaudami⁹³. Balsavimas atnešė tokius pokyčius valstybės politiniame gyvenime, kokių nebuvo beveik dešimtmetį.

⁹¹ Maciej Falkowski „Georgian drift. The crisis of Georgia’s way westwards“, p. 45

⁹² Judy Bachrach „A 'Politically Motivated' Prison Scandal Before Georgia's Election“, *World Affairs*, 2012
<<http://www.worldaffairsjournal.org/blog/judy-bachrach/politically-motivated-prison-scandal-georgias-election>>
[Žiūrėta 2018 03 06]

⁹³ Lincoln Mitchell „What’s next for Georgia? The end of the Rose revolution“, p. 75

Skambi pergalė rinkimuose leido „Gruzijos svajonei“ iškovoti 85 vietas 150 vietų parlamente. Turint tokią daugumą, Bidzina Ivanišvilis nesunkiai gavo ministro pirmininko postą, kurio politinį svorį gerokai padidino dar prieš rinkimus priimti konstituciniai pakeitimai. Michailas Saakašvilis, kadaise buvęs populiariausias valstybės politikas ir ryškiausia Rožių revoliucijos žvaigždė, pripažino savo pralaimėjimą. Savo kreipimesi į tautą jis išdėstė: „Jūs gerai žinote, kad šios koalicijos pažiūros buvo – ir vis dar yra – man fundamentaliai nepriimtinos. Tarp mūsų esama labai gilių skirtumų, ir mes manome, jog jų pažiūros yra be galo klaidingos. Tačiau taip jau veikia demokratija – Gruzijos žmonės priima sprendimus daugumos principu. O tą mes, be abejonės, nuoširdžiai gerbiame“⁹⁴. Tai buvo bene pirmas kartas, kuomet valstybėje įvyko sklandus, demokratiškai nulemtas valdžios pasikeitimas. Iki tol Gruzijoje valdantieji palikdavo savo postus tikrai verčiami grėsmės, kad kils pilietinis karas, ir palydimi milžiniškų minių siunčiamų prakeiksmų.

Rusija neslėpė savo pasitenkinimo 2012 m. parlamento rinkimų rezultatais. Ministras pirmininkas Dmitrijus Medvedevas reagavo taip: „Mes galime tikrai pasveikinti šį Gruzijos žmonių pasirinkimą, kadangi jis reiškia, jog parlamente dirbs labiau atsakingos ir konstruktyvesnės jėgos“, o Rusijos URM savo ruožtu išplatino pareiškimą, kuriame teigė, kad Saakašvilio pralaimėjimas sudarys prielaidas dvišalių santykių „normalizavimui“ bei leis užmegzti „konstruktyvius ir pagarbius ryšius“⁹⁵. Kitokios reakcijos iš Maskvos, ko gero, ir nereikėjo tikėtis. Kantriai ir nuosekliai taikytos jos sankcijos atliko savo darbą. Verta pabrėžti, kad po ilgamečio Michailo Saakašvilio dominavimo Gruzijos politinėje arenoje, bet koks jį sugebėjęs įveikti oponentas būtų buvęs Kremlui priimtinas. O šiuo atveju į valdžią atėjo žmogus, nemažą dalį gyvenimo praleidęs Rusijoje ir joje susikrovęs savo milijardus. Tokios aplinkybės Maskvai atrodė kaip dangaus palaima, ir neilgai trukus, ji pradėjo švelninti ekonominį spaudimą savo kaimynei.

2013 m. birželį, po septynerių metų pertraukos, buvo vėl atnaujintas gruziniško vyno eksportas į Rusiją – vartotojus pasiekė pirmoji 30 tūkst. butelių siunta⁹⁶. Staiga buvo „pamiršti“ visi baisūs kaltinimai, kad šio vyno sudėtyje esama sunkiųjų metalų ir pesticidų. Išaiškėjo, jog mineralinis vanduo taipogi nebekelia jokie pavojaus rusų sveikatai. Iš viso, bendras Gruzijos eksportas į Rusiją 2013 m. išaugo net 315 proc., o tai atnešė valstybei apie 150 mln. dolerių papildomų pajamų – didžiulė suma tokiai mažai šaliai. Vien vyno pardavimai sudarė beveik 60 mln. dolerių⁹⁷. Šios puikios naujienos pakurstė rinkėjų įsitikinimą, kad Ivanišvilis tęsi savo rinkiminius pažadus dėl ekonominių ryšių su Rusija atkūrimo. Dėka sparčiai didėjančių prekybos apimčių su

⁹⁴ Ellen Barry „Georgia’s President Concedes Defeat in Parliamentary Election“, *The New York Times*, 2012

⁹⁵ Randall E. Newnham „Georgia on my mind? Russian sanctions and the end of the Rose revolution“, p. 169

⁹⁶ „Russia Receives First Batch Of Georgian Wine After Seven-Year Break“, *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 2013
<<https://www.rferl.org/a/russia-georgia-wine-returns/25017834.html>> [žiūrėta 2018 03 09]

⁹⁷ Randall E. Newnham „Georgia on my mind? Russian sanctions and the end of the Rose revolution“, p. 169

didžiaja kaimyne, Ivanišvilio ministrų kabinetas galėjo mėgautis aukštais reitingais. Tai liudija ir 2013 m. rugsėjį atlikta visuomenės nuomonės apklausa, kurioje 64 proc. respondentų nurodė, jog dabartinė vyriausybė vykdo reikalingus ir žmonėms rūpimus pokyčius⁹⁸.

Esant tokiai situacijai, Gruzijoje atėjo laikas rinkti naują prezidentą. Kadangi dvi kadencijas šiame poste pradirbęs Michailas Saakašvilis pagal konstituciją negalėjo siekti trečiosios, jo partija į rinkimus turėjo deleguoti kitą politinę figūrą. Ja tapo buvęs parlamento pirmininkas Davitas Bakradzė. Tuo tarpu „Gruzijos svajonė“ savo kandidatu paskelbė žinomą akademiką Georgijų Margvelašvilį. Prasidėjus rinkiminei kampanijai tapo aišku, kad lenktynės dėl prezidento posto nepasizymės didele intriga. Visuomenės nuomonės apklausos rodė, jog Margvelašvilis iškovos nesunkią pergalę. Vienintelis neaiškumas buvo tik tas, ar jis sugebės pirmajame ture surinkti 50 proc. balsų bei išvengti antrojo rinkimų turo. Galima numanyti, kad gyventojai artėjantį balsavimą vertino kaip dar vieną galimybę „nubausti“ kadenciją baigiantį valstybės vadovą už jo vykdytą politiką. Politiką, kuri nesumažino pasibaisėtino nedarbo lygio Gruzijoje, nesušvelnino grėsmingos pajamų nelygybės – tikrai įstūmė šalį į nuožmią konfrontaciją su Rusija, pasibaigusią katastrofiškai nesėkmingu karu.

Likus visai nedaug laiko iki rinkimų, premjeras Bidzina Ivanišvilis išplatino pareiškimą, jog jiems praėjus ketina atsistatydinti iš savo posto. Tokį sprendimą jis motyvavo noru atsidėti milžiniško investicinio fondo, skirto pakelti Gruzijos ekonomikai, formavimui. Šio fondo vertė esą sieks net 6 (!) milijardus dolerių (beveik pusę valstybės BVP), iš kurių apie penktadalį sudarys paties „Gruzijos svajonės“ lyderio indėlis, o likusi dalis bus sunešta jo privilegijų stambių užjūrio investuotojų⁹⁹. Tačiau neilgai trukus vyriausybės vadovas leido aiškiai suprasti, kad rinkėjai turėtų „pasišventę“ dėl šių pinigų. Kitaip tariant, „nusipelnę“ dosnios finansinės injekcijos. Ivanišvilis pareiškė, jog jeigu nutiks taip, kad „Gruzijos svajonės“ kandidatas pirmajame prezidento rinkimuose ture nesurinks bent 60 proc. balsų, jis tai priimsiąs kaip „asmeninį įžeidimą“¹⁰⁰ bei atsisakysiąs planų dėl investicinio fondo formavimo.

Toksai stimulus, regis, paliko įspūdį visuomenei. Gruzijos piliečiai padarė viską, kad milijardierius nesijaustų įžeistas. 2013 m. spalio 27 d. vykusiuose rinkimuose Georgijus Margvelašvilis iškovojė įspūdingą pergalę. Jis gavo 62 proc. balsų, o už Davitą Bakradzė savo balsus atidavė 22 proc. rinkėjų. Michailo Saakašvilio era Gruzijoje neabejotinai baigėsi. Kaip bebūtų, žmonių akyse jis išliko kaip atkaklus ir pasišventęs reformatorius. Daugumos gruzinų

⁹⁸ Apklausą atliko National Democratic Institute (NDI) <https://www.ndi.org/sites/default/files/NDI-Georgia-September-2013-survey-Issues_ENG_vf.pdf> [žiūrėta 2018 03 09]

⁹⁹ Randall E. Newnham „Georgia on my mind? Russian sanctions and the end of the Rose revolution“, p. 169

¹⁰⁰ Shaun Walker „Georgia elects oligarch PM Bidzina Ivanishvili's candidate as president“, *The Guardian*, 2013 <<https://www.theguardian.com/world/2013/oct/28/georgia-elects-ivanishvili-margvelashvili-saakashvili>> [žiūrėta 2018 03 10]

manymu, kadenciją baigiantis Saakašvilis nusipelnė pagarbos už tai, kad transformavo šalį, kuri buvo giliai panirusi į chaosą. Sulig jo atėjimu, vieno gyventojų žodžiais tariant, „Gruzija tapo panaši į valstybę, o Tbilisis pradėjo atrodyti kaip tikra sostinė“¹⁰¹. Vis dėlto, visuomenėje dominavo požiūris, jog prezidentas padarė aibę klaidų, kurios nusiųrė visus jo nuveiktus gerus darbus ir kad jam buvo pats metas pasitraukti.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima teigti, jog Bidzinos Ivanišvilio netikėtas įžengimas į Gruzijos politinę areną 2011 m. pabaigoje buvo kaip tik toji kibirkštis, kuri įplieskė piliečių norą pakeisti valstybės politinę vadovybę. Jiems neabejotinai imponavo Ivanišvilio pateiktas aiškus planas, kaip pagerinti ekonominio sunkmečio kamuojamos šalies gyventojų gerbūvį. Milijardieriaus asmenyje (ir jo įkurtame judėjime) visuomenė išvėlgė solidžią alternatyvą užsisėdėjusiai valdančiajai partijai, seniai praradusiai žmonių pasitikėjimą. Saakašvilio partijos viešpatavimui buvo mestas rimčiausias iššūkis nuo pat įsimintinosios Rožių revoliucijos. Valdžiai nepavyko susigrąžinti rinkėjų palankumo netgi nuolatos pozicionuojant save kaip nenuilstančią kovotoją su Rusijos grėsme. Susiklosčius tokiai situacijai, „Gruzijos svajonės“ triumfą 2012 m. ir 2013 m. rinkimuose derėjo laikyti ne staigmena (kaip manė nemažai Vakarų stebėtojų), o veikiau dėsningu ir logišku politinės realybės atspindžiu.

¹⁰¹ David M. Herszenhorn „Georgia Elects New President, but Real Power Will Rest With Next Premier“, *The New York Times*, 2013 <<http://www.nytimes.com/2013/10/28/world/europe/georgia-elects-new-president-but-real-power-will-rest-with-next-premier.html>> [Žiūrėta 2018 03 12]

4. Papildomi faktoriai, silpninę Gruzijos valdančiųjų jėgų palaikymą

Rusijos įvestos sankcijos Gruzijai, nulėmusios tai, kad šalyje paaštrėjo daugybė skaudžių socio-ekonominių problemų, suvaidino labai svarbų vaidmenį valdančiųjų jėgų pasikeitime. Tačiau svarbu pažymėti, jog buvo ir kitų faktorių, kurie silpnino visuomenės palaikymą Michailo Saakašvilio vyriausybei. Šiuos faktorius neabejotinai verta aptarti, kadangi jie buvo ryškūs ir kontraversiški. Be to, jais aktyviai rėmėsi „Gruzijos svajonė“ savo 2012 m. rinkiminėje kampanijoje, mėgindama patraukti rinkėjus į savo pusę. Negalima nuneigti fakto, kad tokia taktika prisidėjo prie „Gruzijos svajonės“ triumfo.

Vienas pagrindinių kaltinimų Michailo Saakašvilio vyriausybės adresu buvo tas, jog ji vis labiau krypsta į autoritarizmą. Tokias įžvalgas, galima sakyti, sąlygojo po 2003 m. Gruzijos vadovybės nusistatyti veiklos prioritetai, kuriuose valstybės modernizavimas buvo gerokai svarbesnis uždavinys, negu demokratizacija¹⁰². Kalbant apie pačius modernizacijos procesus, būtina pabrėžti, kad valdžia juos įgyvendindavo išskirtinai tiesmukai – nurodymai visuomet būdavo nuleidžiami „iš viršaus“, su vis didėjančiu brutalumu ir nesiskaitant su visuomenės nuomone¹⁰³. Saakašvilis ir jo bendražygiai buvo įsitikinę, jog likimas jiems pavedė įvykdyti grandiozinę, istorinę misiją, kurią galima prilyginti šviesos nešimui į tamsią ir gūdžią erdvę. O norint, kad ši šviesa būtų atnešta, jokių būdu nereikia bodėtis naudoti kietų ir griežtų priemonių.

Neatsitiktinai, po Rožių revoliucijos Gruzijoje labai sustiprėjo jėgos struktūrų vaidmuo. Daugelis apžvalgininkų siejo šį pokytį su vidaus reikalų ministro Vano Merabišvilio asmeniu. Ministras per keletą savo darbo metų užsitarnavo pelnytas liaupses už tai, kad veiksmingai pažabojo iki tol Gruzijoje klestėjusį organizuotą nusikalstamumą ir susodino už grotų mafijos vadeivas. Tačiau šis pasiekimas neparodo viso paveikslo. Galima pagrįstai tvirtinti, jog Merabišvilio laikotarpiu Gruzija ėmė panašėti į policinę valstybę, kurioje piliečių stebėjimas ir sekimas buvo visuotinai paplitusi praktika¹⁰⁴. Policijai buvo suteikti platūs įgaliojimai imtis veiksmų prieš asmenis, keliančius grėsmę vidiniam šalies stabilumui. Daugiausia tai būdavo nusikaltėliai, tačiau kai kuriais atvejais – ir valdžios politiniai oponentai. Šios tendencijos aiškiai demonstravo, kad prezidento Saakašvilio noriai vartojama liberali retorika neatspindi esamos realybės ir gerokai prasilenkia su jo praktikuojamu valdymo stiliumi.

Su demokratiniiais principais vargiai suderinami Gruzijos valdžios metodai ir praktikos retkarčiais susilaukdavo kritikos iš Briuselio. Taip būdavo, pavyzdžiui, periodiškai skelbiamose ES

¹⁰² Maciej Falkowski „Georgian drift. The crisis of Georgia’s way westwards“, p. 22

¹⁰³ Thomas de Waal „So long, Saakashvili“, *Foreign Affairs*, 2013

¹⁰⁴ Ten pat

ataskaitose apie šalies progresą Europos kaimynystės politikos kontekste¹⁰⁵. Nepaisant to, nemažai įtakingų Vakarų sostinių visgi buvo linkusios „nepastebėti“ Saakašvilio autoritarinių bruožų ir toliau entuziastingai palaikė jo brėžiamą kursą. Tarp tokių valstybių pirmiausia galima paminėti JAV; taip pat Vidurio ir Rytų Europos šalis¹⁰⁶. Jos, vertindamos Gruzijos valdančiosios partijos elgesį, niekaip nenorėjo nusiimti rožinių akinių.

Nieko nuostabaus, kad toksai nenoras adekvačiai suvokti realybę anksčiau ar vėliau turėjo atsirūgti. Kai 2007 m. lapkritį Tbilisyje išplieskė didžiuliai antivyriausybinių protestai, kuriuose dalyvavo dešimtys tūkstančių žmonių, prezidentas aiškiai parodė, kad jam nesvetimi jėgos argumentai. Atsiūsta riaušių policija be skrupulų išvaikė protestuotojus, pasitelkdama ašarines dujas, gumines kulkas ir vandens patranką. Ligoninėse atsidūrė keli šimtai nukentėjusių žmonių. Valstybėje buvo įvesta 15 dienų trukmės nepaprastoji padėtis, uždrausta susirinkimų laisvė sostinėje bei uždaryti du su opozicija siejami televizijos kanalai¹⁰⁷. Tokie veiksmai tiesiog apstulbino daugelį Gruzijos lyderio politinių rėmėjų Amerikoje ir Europoje. Smurto panaudojimą prieš demonstrantus tarptautinė bendruomenė griežtai pasmerkė¹⁰⁸. Saakašvilis savo ruožtu apkaltino Rusijos žvalgybos tarnybas stipriai prisidėjus prie protestų organizavimo bei paragino gyventojus juose nedalyvauti. Jis pareiškė: „Negalime leisti, kad mūsų šalis taptų scena nešvariems geopolitiniams kitų valstybių sumanymams. Mūsų demokratijai reikalinga tvirta valdžios organų ranka.“¹⁰⁹ Visgi neilgai trukus Gruzijos vadovas suprato, jog per giliai įsivėlė ir nusprendė atsitraukti. Siekdamas pataisyti savo įvaizdį pasaulio akyse ir susigrąžinti demokratinį legitimumą, jis paskelbė, kad bus rengiami pirmalaikiai prezidento rinkimai 2008 m. sausį.

Nuožmus susidorojimas su gatvių protestuotojais 2007 m. lapkritį, be kita ko, reikšmingai atsiliepė Saakašvilio deklaruojamoms aspiracijoms atvesti Gruziją į narystę NATO. Vakarų šalys ėmė gerokai skeptiškiau vertinti potencialaus Tbilisio įstojimo į aljansą perspektyvą. Vis labiau įsigalėjo nuomonė, kad artėjančiame NATO viršūnių susitikime Bukarešte neverta skubėti Gruzijai dovanoti narystės veiksmų plano (*Membership Action Plan – MAP*). Tbilisiui buvo pradėti siųsti aiškūs signalai, kad tolesnis jo kelias į aljansą priklausys nuo to, kaip valstybėje bus užtikrinamas demokratijos funkcionavimas. Tai buvo dar sykį pabrėžta Rumunijos sostinėje 2008 m. balandį priimtoje baigiamojoje viršūnių susitikimo deklaracijoje. Šiame dokumente buvo įrašyta svarbi notifikacija apie tai, jog NATO tikisi išvysti laisvus ir sąžiningus parlamento rinkimus Gruzijoje

¹⁰⁵ Maciej Falkowski „Georgian drift. The crisis of Georgia’s way westwards“, p. 23

¹⁰⁶ Thomas de Waal „So long, Saakashvili“, *Foreign Affairs*, 2013

¹⁰⁷ C. J. Chivers „Georgia Leader Declares Emergency Over Protest“, *The New York Times*, 2007 <<https://www.nytimes.com/2007/11/08/world/europe/08tbilisi.html>> [Žiūrėta 2018 03 26]

¹⁰⁸ Claire Bigg „Mikheil Saakashvili's Polarizing Legacy“, *RFE/RL*, 2013 <<https://www.rferl.org/a/saakashvili-mixed-legacy/25146918.html>> [Žiūrėta 2018 03 25]

¹⁰⁹ C. J. Chivers „Georgia Leader Declares Emergency Over Protest“

gegužės mėnesį¹¹⁰. Vakarai norėjo būti tikri, kad Saakašvilis išmoko savo pamoką ir laikysis prisiimtų politinio žaidimo taisyklių.

Nors 2008 m. sausį surengtus prezidento rinkimus Saakašvilis sugebėjo laimėti, surinkęs apie 53 proc. balsų¹¹¹, tačiau buvo akivaizdu, jog visuomenės palaikymas jam yra gerokai aptirpęs. Tai jau nebebuvo tas visų mylimas ir aukštinamas Rožių revoliucijos herojus, kuris pritraukė į Gruziją nemažai tiesioginių užsienio investicijų ir atnaujino pasibaisėtinos būklės valstybės infrastruktūrą (įskaitant kelius, geležinkelius, visuomeninius pastatus). Žmonės kuo toliau, tuo labiau ėmė žvelgti į Saakašvilį kaip į blogai besielgiantį veikėją, kuris nejuokais piktnaudžiauja valdžia, yra nepakantus prieštaravimams ir tiesiog spinduliuoja aroganciją.

Šitoks gyventojų vertinimas nepakito ir po parlamento rinkimų 2008 m. gegužės mėnesį. Tiesa, iš pirmo žvilgsnio nesunku konstatuoti, jog juose šalies lyderio partija iškovojo tvirtą pergalę, surinkusi apie 59 proc. balsų. Visgi, šį rezultatą nemaža dalimi nulėmė tai, kad opozicinės jėgos nebuvo konsoliduotos ir, kas labai svarbu, stokojo ryškių, išsiskiriančių savo paveikumu asmenybių. Taigi, iš esmės jos neturėjo apčiuopiamų pajėgumų mesti iššūkį valdžiai. O ir pačiam rinkimų vykdymo procesui nepriklausomi ESBO stebėtojai turėjo savų pastabų. Jų teigimu, viešojoje erdvėje dažnai buvo pastebimos pastangos išblukinti ribą tarp valdančiosios partijos ir valstybės; taip pat užregistruota nemažai rinkėjų bauginimo atvejų¹¹². Visa tai skatino gana rezervuoti vertinti vyriausybės Tbilisyje skelbiamus pareiškimus apie nesvyruojančią ištikimybę demokratiniais principams. Situaciją gerai apibendrino Europos Tarybos deleguotos stebėtojų grupės vadovas: „Nepaisant rinkiminės aplinkos pagerėjimo, šie rinkimai neišnaudojo viso demokratinio potencialo Gruzijoje“¹¹³

2010 m. liepą atlikta Gruzijos visuomenės nuomonės apklausa parodė, kad gyventojai nėra linkę vadinti savo šalies demokratine. Į klausimą „Ar Gruzija dabar yra demokratija?“ net 46 proc. respondentų atsakė neigiamai, tuo tarpu atsakymą TAIP pateikė tik 33 proc. apklaustųjų (žr. 6 pav.)¹¹⁴.

¹¹⁰ Bucharest Summit Declaration, NATO, 2008 <https://www.nato.int/cps/ua/natohq/official_texts_8443.htm > [Žiūrėta 2018 05 09]

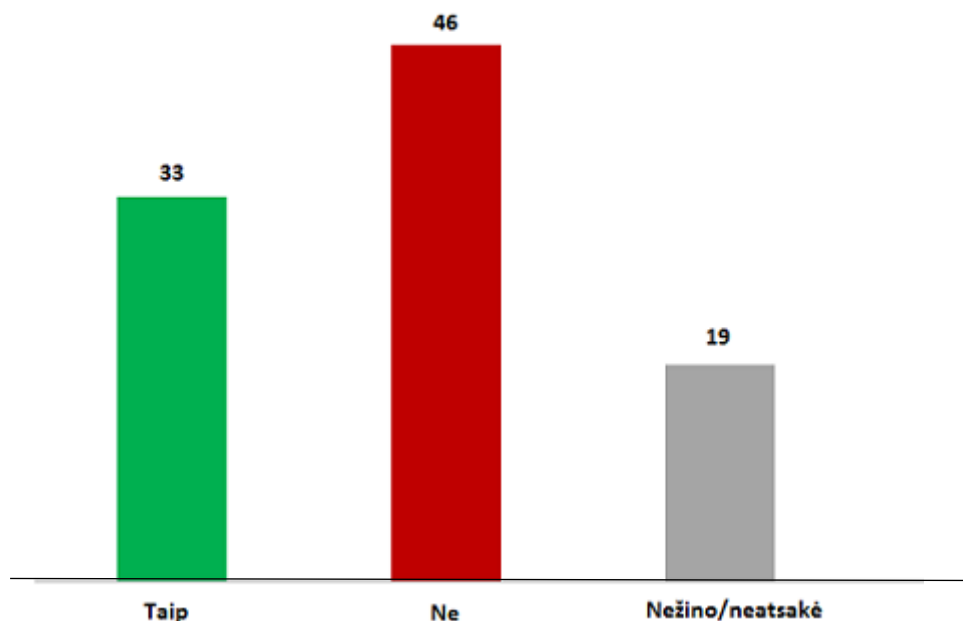
¹¹¹ James Kilner „Saakashvili wins Georgian presidential election“, Reuters, 2008 <<https://www.reuters.com/article/us-georgia-election/saakashvili-wins-georgian-presidential-election-idUSL0539702720080106> > [Žiūrėta 2018 03 25]

¹¹² Margarita Antidze, Guy Faulconbridge „Georgia leader wins vote, monitors raise concerns“, Reuters, 2008 <<https://www.reuters.com/article/us-georgia-election-idUSL21549520080522> > [Žiūrėta 2018 05 09]

¹¹³ „Concerns raised over Georgia poll“, BBC News, 2008 <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7415241.stm> > [Žiūrėta 2018 05 09]

¹¹⁴ <https://www.ndi.org/sites/default/files/July-2010_FINAL-media-Presentation_ENG.pdf > [Žiūrėta 2018 03 26]

Ar Gruzija dabar yra demokratija?

6 pav. Gruzijos visuomenės nuomonės apklausa, 2010 (Šaltinis – National Democratic Institute NDI)

Tokie rezultatai neturėtų ypatingai stebinti. Žmonės puikiai matė tokius dalykus kaip valdžios kryptingos pastangos apriboti žiniasklaidos laisvę šalyje¹¹⁵ bei privačios gyventojų nuosavybės negerbimas, pasireiškiantis dažnomis turto konfiskacijomis. Minimos problemos atsispindėjo ir įvairiuose tarptautinių ekspertų sudarinėjamuose valstybių reitinguose. Tenai Gruzija buvo apibūdinama kaip hibridinis režimas su dideliu žiniasklaidos kontrolės laipsniu, neskaidrių sprendimų priėmimo mechanizmu ir *de facto* vienpartine politine sistema¹¹⁶. Šitokios realijos demonstravo, kad Amerikos administracijos tarpe vyraujantis Saakašvilio Gruzijos įvaizdis buvo, švelniai tariant, ne itin tikslus.

Reikia pridėti tai, kad prezidentas (beje, pagal išsilavinimą teisininkas) buvo dažnai peikiamas už nenormalią situaciją šalies teismų sistemoje. Faktai rodė, jog apie 99 proc. visų teismuose nagrinėtų bylų baigdavosi apkaltinamaisiais nuosprendžiais¹¹⁷. Atvejai, kai prieš teismą stoję asmenys sulaukdavo išteisinimo, buvo tokie reti, kad juos galima buvo įrašyti į Raudonąją knygą. Po 2003 m. juridinėje sistemoje nusistovėjo kontraversiška praktika, pasireiškianti tuo, jog netgi už padarytą santykinai nedidelį nusižengimą piliečiui grėsė potenciali laisvės atėmimo

¹¹⁵ Dan Bilefsky, Michael Schwartz „News Media Feel Limits to Georgia’s Democracy“, *The New York Times*, 2008 <<https://www.nytimes.com/2008/10/07/world/europe/07georgia.html>> [Žiūrėta 2018 03 26]

¹¹⁶ Maciej Falkowski „Georgian drift. The crisis of Georgia’s way westwards“, p. 23

¹¹⁷ Lincoln Mitchell „What’s next for Georgia? The end of the Rose revolution“, p. 77

bausmė. Tai atnešė prieštaringas pasekmes. Neneigiant fakto, kad nusikalstamumo lygis valstybėje ženkliai krito, o Gruzijos miestų gatvės tapo kur kas saugesnės, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad kalinių skaičius šalyje drastiškai išaugo. Per nepilnus 10 metų bausmę atliekančių nuteistųjų Gruzijos įkalinimo įstaigose padaugėjo 4 kartus – nuo 6 tūkst. iki 24 tūkst.¹¹⁸ Tai reiškė, kad ši nedidelė Kaukazo valstybė pakilo į pirmą vietą Europoje pagal kalinių skaičių, tenkantį 1000 gyventojų. O už kalėjimų sienų, su ministrų kabineto palaiminimu prižiūrėtojai sadistiškai, be jokių suvaržymų kankindavo, tyčiodavosi ir žemindavo nuteistuosius.

Gruzijos verslininkai buvo nuolat terorizuojami visagaliais pasijutusių teisėsaugos pareigūnų. Viskas vykdavo pagal nesudėtingą scenarijų. Verslininkas sulaukdavo netikėto mokesčių policijos (arba reguliariosios policijos) vizito. Jam buvo pasakoma, jog jis neva įvykdė kažkokį nusižengimą (nesvarbu, realų ar išgalvotą), kurio pasekmių esą įmanoma išvengti tik tuo atveju, jei verslininkas atiduos didelę sumą pinigų į anonimines rankas. Tiesa, ne visuomet buvo reikalaujama pinigų. Kartais buvo verčiama perleisti automobilį. Arba dirbti prie vyriausybinių projektų negaunant jokio atlygio. Arba perrašyti savo kompanijos kontrolinį akcijų paketą¹¹⁹. Variantų būdavo įvairiausių – ir juos visus policija išdėstydamas be jokių skrupulų.

Tuo tarpu tiems verslo rykliams, kurie turėjo artimų ryšių su ministrų kabineto nariais, buvo dosniai dalinamos privilegijos. Tokia padėtis faktiškai reiškė korupcijos toleravimą aukščiausiuose politinio elito sluoksniuose¹²⁰. O juk Michailas Saakašvilis buvo būtent tas politikas, kuris atėjo į valdžią, žadėdamas išgydyti Gruziją nuo įsisenėjusio, dešimtmečius vešėjusio korupcijos vėžio. Rožių revoliucijos metu 2003 m. tai buvo kone dažniausiai jo kartojamas siekis. Galima pagrįstai teigti, jog šis siekis nemaža dalimi nulėmė jo tapimą prezidentu. Rinkėjams imponavo JAV mokslus baigusio charizmatiškojo lyderio užsidegimas išrauti korupciją su šaknimis. Jokiu būdu negalima sakyti, kad Saakašvilis nekovojo su kyšininkavimu. Ta kova buvo vedama – ir labai arši. Naujai iškeptas prezidentas negailestingai atleidinėjo korumpuotus politikus ir valdininkus, kurių daugelis savo postuose sėdėjo dar nuo sovietinių laikų. Jo nurodymu buvo išformuota liūdno šlovės kelių policijos tarnyba. Ši įstaiga buvo visuotinai žinoma, kaip didžiausias šalyje kyšininkavimo lizdas. Be to, Saakašvilis reikšmingai padidino valstybės tarnautojams atlyginimus, kurie iki tol buvo veikiau simboliniai ir negalėjo užtikrinti oraus gyvenimo. Dėl šios priežasties tarnautojai būdavo tiesiog priversti imti kyšius, norėdami aprūpinti save ir savo šeimas.

¹¹⁸ David M. Herszenhorn „Unrest Follows Broadcast of Video Showing Prison Abuse in Georgia“, *The New York Times*, 2012 <<https://www.nytimes.com/2012/09/20/world/europe/a-resignation-and-protests-follow-the-release-of-prison-abuse-videos-in-georgia.html>> [Žiūrėta 2018 03 25]

¹¹⁹ Charles H. Fairbanks Jr. „Georgia's Prison Rape Scandal – and What It Says About the Rose Revolution“, *The Atlantic* 2012 <<https://www.theatlantic.com/international/archive/2012/09/georgias-prison-rape-scandal-and-what-it-says-about-the-rose-revolution/262720/>> [Žiūrėta 2018 03 27]

¹²⁰ Maciej Falkowski „Georgian drift. The crisis of Georgia's way westwards“, p. 23

Visi šie pokyčiai buvo daromi ir greitai atnešė pozityvių rezultatų. Pakanka paminėti tai, kad valstybės administracinis aparatas pradėjo efektyviai funkcionuoti, o šalis atnaujino reguliary pensijų bei neįgalumo pašalpų gyventojams mokėjimą. Tačiau kai įtarimų korupcija šešėlis krisdavo ant jo artimiausių politinių bendražygių, prezidento kovos įkarštis staiga išgaruodavo. Šita tendencija visuomenėje kėlė pagrįstą nusivylimą bei kartėlį. Norom nenorom piršosi mintis apie dvigubų standartų taikymą šalies vadovybėje. Ir tai buvo dar vienas pavojaus skambutis Saakašviliui, kurio ignoruoti buvo nepatartina.

Būtina pridėti dar vieną svarbią detalę. Planuotos sėkmės taip ir neatnešė prezidento inicijuotos reformos švietimo srityje. Kaip pastebėjo Gruzijos politikos apžvalgininkas Ghia Nodia, kuris 2008 m. trumpai ėjo švietimo ministro pareigas, šiokių tokių pozityvių poslinkių būta. Neabejotinai teigiamas dalykas buvo iššluota korupcija priėmimo į universitetus sistemoje. Nepaisant to, gyventojų tarpe, pasak eksperto, „tebevyrauja stiprus nusivylimas dėl švietimo kokybės. Universitetiniu lygmeniu ji yra pagerėjusi, tačiau to negalima pasakyti apie mokyklų (pradinių ir vidurinių) lygį. Šiuose baruose kokybė išlieka žema ir pataisyti situacijai nebuvo skirta pakankamai išteklių.“¹²¹ Žinant didžiulę, visuotinai pripažįstamą švietimo svarbą šiuolaikinių valstybių gyvavimui ir vystymuisi, valdžia tikrai galėjo inspiruoti kur kas didesnę pažangą.

Baigdamas savo antrąją kadenciją, tai netiesiogiai pripažino ir pats Saakašvilis. Jis pareiškė besigailintis, kad per visus tuos metus neskyrė daugiau biudžetinių pinigų edukacijai ir mažiau – ginklavimuisi. Esą šitoks elgesys, retrospektyviai žiūrint, būtų žymiai geriau apsaugojęs šalį, negu milžiniškų ginkluotės kiekių pirkimas. Juk tie ginklai bet kuriuo atveju menkai tepadėjo, kalbant apie konfrontaciją su tokia valstybe kaip Rusija¹²². Būtų sunku su tuo nesutikti. Liūdna 2008 m. karo patirtis aiškiai parodė, jog Gruzijos kariuomenė yra nepajėgi duoti rimtesnį atkirtį galingai Rusijos militarinei mašinai. Neturėjo didelės reikšmės netgi tai, kad gruzinų ginkluotųjų pajėgų apmokymu rūpinosi amerikiečių kariniai instruktoriai.

Turint omenyje visus aukščiau išvardintus veiksmus, tampa akivaizdu, jog Saakašvilio ir jo bendražygių pozicijas silpnino ne vien Rusijos ekonominės sankcijos – kad ir kokios jos buvo skausmingos. Buvo daugiau svarių priežasčių, dėl kurių rinkėjai galėjo atsukti nugarą charizmatiškajam šalies lyderiui. Žmonės jautėsi apvilti, matydami, kad Rožių revoliucijos metu garsiai skambėję lozungai apie nuostabią Gruzijos laukiančią ateitį taip ir nevirto realybe. Atotrūkis tarp neišsipildžiusių šviesių lūkesčių ir slegiančios tikrovės buvo itin didelis. Šiomis nuotaikomis sugebėjo sėkmingai pasinaudoti Bidzinos Ivanišvilio vedama „Gruzijos svajonė“. Ji, greta pažadų

¹²¹ Claire Bigg „Mikheil Saakashvili's Polarizing Legacy“, *RFE/RL*, 2013

¹²² David M. Herszenhorn „Exiting President Reflects on Georgia“, *The New York Times*, 2013

<<https://www.nytimes.com/2013/11/18/world/europe/georgia-president-takes-office.html>> [Žiūrėta 2018 03 30]

pagerinti ekonominę padėtį, skleidė visuomenėje poveikią žinią apie kokybiškesnės demokratijos viltį. Ir tai galų gale tapo dar vienu faktoriumi, lėmusiu valdančiosios partijos pasikeitimą Gruzijoje.

IŠVADOS

1. Rusijos įvestos plačios ekonominės sankcijos Gruzijai padarė reikšmingos žalos šios valstybės ekonomikai. Jų poveikis buvo juntamas daugelyje sričių, nuo energetikos iki pašto susisiekimo. Ypač stipriai jos palietė žemės ūkio sektorių, tebevaidinusį svarbų vaidmenį Gruzijos ekonomikoje bei turėjusį nuo seno nusistovėjusius prekybinius ryšius su Rusijos rinka. Kadangi žemės ūkyje dirbo didelė šalies gyventojų dalis, sankcijos sukėlė nemažai opių problemų. Daugybė žmonių neteko darbo, o dešimčių tūkstančių gyventojų uždirbamos pajamos reikšmingai sumažėjo. Tokios aplinkybės ir taip gana neturtingoje valstybėje išaugino skurdą, kurio apraiškos buvo ypatingai ryškiai matomos provincijoje.
2. Saakašvilio vyriausybės populiarumą Gruzijoje mažino ir papildomi, ne vien ekonominiai faktoriai. Tarp tokių faktorių reikia paminėti akivaizdų valdžios polinkį į autoritarizmą, taip pat korupcijos toleravimą aukščiausiuose politinio elito sluoksniuose. Be to, visuomenės pasipiktinimą kurstė nenormali padėtis valstybės teismų sistemoje, dėl kurios pasibaisėtinai išaugo kalinių skaičius Gruzijos įkalinimo įstaigose. Galiausiai, nepasitenkinimą sėjo ir prasta situacija švietimo sferoje. Visi minėti veiksniai žmonių tarpe kėlė mintis apie tai, kad šalis žingsniuoja neteisingu keliu; kad Rožių revoliucijos metu gražiai skambėję siekiai liko neįgyvendinti ir kad permainingos valstybės politinėje vadovybėje būtų sveikintinas dalykas.
3. Kaip bebūtų, sankcijos turėjo išties didžiulės įtakos Gruzijos valdžios pasikeitimui per 2012-2013 m. rinkimus. Tokiu būdu, darbe nagrinėtas atvejis patvirtino nenaują akademinėje diskusijoje prielaidą, jog ekonominis spaudimas žymiai stipriau atsiliepia demokratinių šalių valdančiosioms jėgoms, negu autoritarinių. Nors prezidentaujant Michailui Saakašviliui Gruzija negalėjo būti laikoma tobula demokratija, tačiau valstybėje visgi egzistavo opozicinės partijos, vyko laisvi rinkimai ir buvo įmanoma vystyti politines kampanijas. Visa tai leido Bidzinai Ivanišviliui pasinaudoti Gruzijos gyventojų tarpe susikaupusiu nepasitenkinimu, taip pat įtvirtinti savąją politinę jėgą kaip solidžią ir rimtą alternatyvą esamai šalies vadovybei. O tai, savo ruožtu, išgrindė milijardieriui tiesų kelią į pergalę rinkimuose.
4. Po 2012 m. balsavimo valstybėje prasidėjo ir greitai įgavo pagreitį teisminis buvusios valdžios pareigūnų persekiojimas. Buvo iškeltos baudžiamosios bylos dešimtims įtakingų ankstesnės politinės vadovybės figūrų. Kai kurios iš tų bylų baigėsi rūsčiais apkaltinamaisiais nuosprendžiais ir ilgalaikėmis kalėjimo bausmėmis. Kaltinimai buvo

pateikti ir Michailui Saakašviliui, šiam 2013 m. užbaigus antrąją prezidento kadenciją. „Gruzijos svajonės“ vyriausybė nuosekliai, ketverius metus dėjo pastangas savo pirmtakės diskreditavimui. Tačiau iš kitos pusės, visas Rožių revoliucijos palikimas nebuvo griežtai atmestas. Reformos (nors ir su žymiai mažesniu įkarščiu, negu anksčiau) buvo toliau įgyvendinamos. Tai didele dalimi nulėmė, jog 2016 m. parlamento rinkimuose valdančioji partija išlaikė savo pozicijas. Prisidėjo ir tai, kad Gruzijos rinkėjų tarpe vyravo baimė sulaukti destabilizacijos šalies politinėje arenoje – o toksai scenarijus būtų buvęs labai tikėtinas, jeigu rinkimų baigtis būtų pakrypusi kita linkme (pavyzdžiui, pergalę iškovojus Saakašvilio partijai).

5. Šis Gruzijos atvejis taipogi yra savotiškas indikatorius, kad posovietinės erdvės valstybės tebėra smarkiai priklausomos nuo Rusijos įtakos. Toji įtaka anaipol neapsiriboja vien energetinių išteklių (naftos ir dujų) tiekimo galimybėmis. Kremlius dar nuo sovietinių laikų savo dispozicijoje išlaikė visą eilę ekonominių svertų, kuriais gali daryti poveikį kaimynams. Ir šie svertai yra be skrupulų naudojami, kai tik kuri nors sostinė ryžtasi parodyti menkiausią nepaklusnumą Maskvai. Vienokio ar kitokio pobūdžio šiurkštų spaudimą įvairiu metu teko patirti ne tik Gruzijai, bet ir Ukrainai, Moldovai, netgi Baltarusijai. Yra rimta priežastis, kodėl Kremlius savo užsienio politikoje skiria ypatingą dėmesį buvusiai sovietinei erdvei. Visiškai akivaizdu, jog Vladimiro Putino vadovaujama Rusija kryptingai siekia atkurti savojoje kaimynystėje išskirtinę „interesų sferą“. Tokie užmojai toli gražu neprimena šiuolaikiškos, neatsiduodančios kolonializmo tvaiku regioninės strategijos formavimo. Todėl nepaisant minėto siekio, Kremlius realiai nesugebės nei atgaivinti senojo stiliaus centralizuotos imperijos, nei sulipdyti aplink Maskvą ištis modernios, efektyvios posovietinių valstybių bendruomenės. Tiesiog todėl, kad Rusija šiandien anaipol nėra patraukliausia partnerė nei Tbilisiui, nei Kišinioviui, nei tuo labiau – Kijevui.

Šaltinių ir literatūros sąrašas

1. Allen, Susan, „The Determinants of Economic Sanctions Success and Failure“, *International Interactions*, 31(2), 2005
2. Anderson, Kym, „Is Georgia the next „new“ wine-exporting country?“, *Journal of wine economics*, 8(1), 2013
3. Anjaparidze, Zaal, „Tbilisi Braces for Fallout from Russian Sanctions“, *Eurasia Daily Monitor* 3, no. 202, 2006 <<https://jamestown.org/program/tbilisi-braces-for-fallout-from-russian-sanctions/>>
4. Antidze, Margarita ir Guy Faulconbridge „Georgia leader wins vote, monitors raise concerns“, *Reuters*, 2008 <<https://www.reuters.com/article/us-georgia-election-idUSL21549520080522>>
5. Bachrach, Judy, „A 'Politically Motivated' Prison Scandal Before Georgia's Election“, *World Affairs*, 2012 <<http://www.worldaffairsjournal.org/blog/judy-bachrach/politically-motivated-prison-scandal-georgias-election>>
6. Barry, Ellen, „From Philanthropist to Public Enemy in Georgia“, *The New York Times*, 2012 <<http://www.nytimes.com/2012/04/06/world/europe/jump-to-politics-turns-georgian-billionaire-into-public-enemy-no-1.html>>
7. Barry, Ellen, „Georgia's President Concedes Defeat in Parliamentary Election“, *The New York Times*, 2012 <<http://www.nytimes.com/2012/10/03/world/europe/georgia-election-results.html>>
8. *BBC News*, „Concerns raised over Georgia poll“, 2008 <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7415241.stm>>
9. Bigg, Claire, „Mikheil Saakashvili's Polarizing Legacy“, *Radio Free Europe/ Radio Liberty*, 2013 <<https://www.rferl.org/a/saakashvili-mixed-legacy/25146918.html>>
10. Bilefsky, Dan ir Michael Schwartz, „News Media Feel Limits to Georgia's Democracy“, *The New York Times*, 2008 <<https://www.nytimes.com/2008/10/07/world/europe/07georgia.html>>
11. Blomfield, Adrian, „Protesters demand Georgian president resigns“, *The Telegraph*, 2009 <<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/georgia/5132327/Protesters-demand-Georgian-president-resigns.html>>
12. Blomfield, Adrian, „Putin pours petrol on Georgian crisis“, *The Telegraph*, 2006 <<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/1530364/Putin-pours-petrol-on-Georgian-crisis.html>>

13. Brooks, Risa A., „Sanctions and Regime Type: What Works, and When?“, *Security Studies*, 11(4), 2002
14. Chivers, C. J., „A Russian wine blockade against Georgia and Moldova“, *The New York Times*, 2006 <<http://www.nytimes.com/2006/04/06/world/europe/06russia.html> >
15. Chivers, C. J., „Georgia Leader Declares Emergency Over Protest“, *The New York Times*, 2007 <<https://www.nytimes.com/2007/11/08/world/europe/08tbilisi.html> >
16. *Civil Georgia*, „Russia Targets Borjomi in Trade War with Georgia“, 2006 <<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=12495> >
17. Cooke, Kieran, „Georgia's wine frozen out by Russia“, BBC News, 2006 <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/6173286.stm> >
18. Cortright, David, George A. Lopez, *Smart sanctions: targeting economic statecraft*, New York: Rowman & Littlefield, 2002
19. Cortright, David, George A. Lopez, *The Sanctions Decade: Assessing UN Strategies in the 1990s*, London: Lynne Rienner Publishers, 2000
20. Crossette Barbara, „Iraq Sanctions Kill Children, U.N. Reports“, *The New York Times*, 1995 <<http://www.nytimes.com/1995/12/01/world/iraq-sanctions-kill-children-un-reports.html> >
21. Delcour, Laure ir Kataryna Wolczuk, „Spoiler of facilitator of democratization?: Russia's role in Georgia and Ukraine“, *Democratization*, 22 (3), 2015
22. de Waal, Thomas, „So long, Saakashvili“, *Foreign Affairs*, 2013 <<https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2013-10-29/so-long-saakashvili> >
23. Doward, Jamie, „I'm not a spy or an oligarch, says Georgia's secretive billionaire“, *The Guardian*, 2011 <<https://www.theguardian.com/world/2011/dec/03/bidzina-ivanishvili-georgia-secretive-billionaire> >
24. Fairbanks Jr., Charles H., „Georgia's Prison Rape Scandal – and What It Says About the Rose Revolution“, *The Atlantic* 2012 <<https://www.theatlantic.com/international/archive/2012/09/georgias-prison-rape-scandal-and-what-it-says-about-the-rose-revolution/262720/> >
25. Falkowski, Maciej, „Georgian drift. The crisis of Georgia's way westwards“, *Point of view*, Nr. 57, Warsaw, 2016

26. Filippov, Mikhail, „Diversionary role of the Georgia-Russia conflict: international constraints and domestic appeal“, *Europe-Asia studies*, 61(10), 2009
27. *Fox News* „Russia promises to resume imports of Georgian wine, mineral water after 7-year ban“, 2013 <<http://www.foxnews.com/world/2013/02/04/russia-promises-to-resume-imports-georgian-wine-mineral-water-after-7-year-ban.html> >
28. Galtung, Johan, „On the effects of international economic sanctions with examples from the case of Rhodesia“. *World Politics*, 19(3), 1967
29. German, Tracey, „David and Goliath: Georgia and Russia’s coercive diplomacy“, *Defence studies*, vol. 9, No. 2, 2009
30. Heine-Ellison, Sofia, „The Impact and Effectiveness of Multilateral Economic Sanctions: A Comparative Study“, *The International Journal of Human Rights*, 5(1), 2001
31. Herszenhorn, David M., „Exiting President Reflects on Georgia“, *The New York Times*, 2013 <<https://www.nytimes.com/2013/11/18/world/europe/georgia-president-takes-office.html> >
32. Herszenhorn, David M., „Georgia Elects New President, but Real Power Will Rest With Next Premier“, *The New York Times*, 2013 <<http://www.nytimes.com/2013/10/28/world/europe/georgia-elects-new-president-but-real-power-will-rest-with-next-premier.html> >
33. Herszenhorn, David M., „Unrest Follows Broadcast of Video Showing Prison Abuse in Georgia“, *The New York Times*, 2012 <<https://www.nytimes.com/2012/09/20/world/europe/a-resignation-and-protests-follow-the-release-of-prison-abuse-videos-in-georgia.html> >
34. Hirshman, Albert, *National Power and the Structure of Foreign Trade*, Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 1980
35. Hufbauer, Gary, Jeffrey Schott ir Kimberly Elliot, *Economic sanctions reconsidered: History and current policy*, Washington D.C.: Institute for International Economics, 1990
36. International Republican Institute (IRI), *Georgian National Voter Study*, August 31 – September 10, 2007 <<http://www.iri.org/sites/default/files/2007%20November%208%20Survey%20of%20Georgian%20Public%20Opinion,%20August%2031-September%2010,%202007.pdf> >
37. International Republican Institute (IRI), *Georgian National Study*, September 23 – October 1, 2008 <<http://www.iri.org/sites/default/files/2008%20November%2021%20Survey%20of%20Georgian%20Public%20Opinion,%20September%2023-October%201,%202008%281%29.pdf> >

38. International Republican Institute (IRI), *Georgian National Study*, March 4-13, 2010 <<http://www.iri.org/sites/default/files/2010%20May%203%20Survey%20of%20Georgian%20Public%20Opinion,%20March%204-13,%202010.pdf> >
39. International Republican Institute (IRI), *Georgian National Survey*, September 27 – October 7, 2010 <<http://www.iri.org/sites/default/files/2010%20December%203%20Survey%20of%20Georgian%20Public%20Opinion,%20September%2027-October%207,%202010.pdf> >
40. International Republican Institute (IRI), *Georgian National Study*, April 26 – May 4, 2011 <[http://www.iri.org/sites/default/files/2011%20June%2028%20Survey%20of%20Georgian%20Public%20Opinion,%20April%2026-May%204,%202011\(1\).pdf](http://www.iri.org/sites/default/files/2011%20June%2028%20Survey%20of%20Georgian%20Public%20Opinion,%20April%2026-May%204,%202011(1).pdf) >
41. Kaempfer, William H. ir Anton D. Lowenberg, „The Theory of International Economic Sanctions: A Public Choice Approach.“ *The American Economic Review*, 78(4), 1988
42. Kilner, James, „Saakashvili wins Georgian presidential election“, *Reuters*, 2008 <<https://www.reuters.com/article/us-georgia-election/saakashvili-wins-georgian-presidential-election-idUSL0539702720080106> >
43. Kirshner, Jonathan, „The microfoundations of economic sanctions“, *Security studies*, 6(3), 1997
44. Knorr, Klaus, *The Power of Nations: The Political Economy of International Relations*, New York: Basic Books, 1975
45. Lektzian, David ir Mark Souva, „An Institutional Theory of Sanctions Onset and Success“, *Journal of Conflict Resolution*, 51(6), 2007
46. Lindsay, James, „Trade sanctions as policy instruments: A re-examination“, *International Studies Quarterly*, 30(2), 1986
47. Livny, Eric, Mack Ott ir Karine Torosyan, „Impact of Russian Sanctions on the Georgian Economy“, *International school of economics in Tbilisi research project*, 2007
48. Mainville, Michael, „Georgia arrests Russian officers for spying and surrounds army HQ“, *The Guardian*, 2006 <<https://www.theguardian.com/world/2006/sep/28/russia.georgia> >
49. Martin, Lisa L., *Coercive cooperation: Explaining multilateral economic sanctions*, Princeton: Princeton University Press, 1992
50. Mitchell, Lincoln, „What’s next for Georgia? The end of the Rose revolution“, *World Affairs*, 2013

51. Myers, Steven Lee, „Russian Officials Pledge More Sanctions to Cut Off Cash to Georgia“, *The New York Times*, 2006 <<http://www.nytimes.com/2006/10/04/world/europe/04georgia.html> >
52. Nalbandov, Robert, *Not by bread alone: Russia's foreign policy under Putin*, Lincoln: Potomac Books, 2016
53. National Democratic Institute (NDI), *Public attitudes in Georgia*, 2012 <<https://www.ndi.org/sites/default/files/Georgia-Survey-Results-0212.pdf> >
54. National Democratic Institute (NDI), *Public attitudes in Georgia*, 2013 <https://www.ndi.org/sites/default/files/NDI-Georgia-September-2013-survey-Issues_ENG_vf.pdf>
55. National Democratic Institute (NDI), *Public attitudes towards elections in Georgia*, 2010 <https://www.ndi.org/sites/default/files/July-2010_FINAL-media-Presentation_ENG.pdf >
56. NATO, Bucharest Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 April 2008 <https://www.nato.int/cps/ua/natohq/official_texts_8443.htm >
57. Newnham, Randall E., „Georgia on my mind? Russian sanctions and the end of the Rose revolution“, *Journal of Eurasian studies*, 2015
58. Newnham, Randall E., „Pipeline politics: Russian energy sanctions and the 2010 Ukrainian elections“, *Journal of Eurasian studies*, 2013
59. Papava, Vladimer, „The political economy of Georgia's Rose revolution“, *Foreign policy research institute*, 2006
60. Pape, Robert A., „Why Economic Sanctions Do Not Work“. *International Security*, 22(2), 1997
61. Peksen, Dursun ir A. Cooper Drury, „Coercive or Corrosive: The Negative Impact of Economic Sanctions on Democracy, *International Interactions*, 36(3), 2010
62. *Radio Free Europe/ Radio Liberty* „Russia Receives First Batch Of Georgian Wine After Seven-Year Break“, 2013 <<https://www.rferl.org/a/russia-georgia-wine-returns/25017834.html> >
63. *Radio Free Europe/ Radio Liberty* „Russia Suspends Transport, Postal Links To Georgia“, 2006 <<https://www.rferl.org/a/1071749.html> >
64. Sepashvili, Giorgi, „Wine Row – Estimating Potential Economic, Political Losses“, *Civil Georgia*, 2006 <<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=12384> >
65. Strakes, Jason E., „Political opposition, external threats, and elite responses: analysing domestic security policy in post-Rose revolution Georgia“, *Defence and security analysis*, 29(4), 2013

66. Vaisman, Daria, „Dispute With Russia Threatens Georgia“, *The New York Times*, 2006
<<http://www.nytimes.com/2006/10/05/world/europe/05georgia.html> >
67. *Voa News* „Russia Imposes Economic Sanctions on Georgia“, 2006
<<https://www.voanews.com/a/a-13-2006-10-03-voa25/323874.html> >
68. Walker, Shaun, „Bidzina Ivanishvili: The billionaire with a Georgian dream“, *The Independent*, 2012
<<https://www.independent.co.uk/news/people/profiles/bidzina-ivanishvili-the-billionaire-with-a-georgian-dream-8118197.html> >
69. Walker, Shaun, „Georgia elects oligarch PM Bidzina Ivanishvili's candidate as president“, *The Guardian*, 2013
<<https://www.theguardian.com/world/2013/oct/28/georgia-elects-ivanishvili-margvelashvili-saakashvili> >
70. Walsh, Nick Paton, „First wine, now Russia bans Georgia's water“, *The Guardian*, 2006
<<https://www.theguardian.com/world/2006/may/06/russia.nickpatonwalsh> >
71. Weaver, Courtney, „Billionaire challenges Georgia's leader“ *Financial Times*, 2012
<<https://www.ft.com/content/df4a5532-fcd7-11e1-9dd2-00144feabdc0> >
72. Wilson, Jeanne L., „The legacy of the color revolutions for Russian politics and foreign policy“, *Problems of post-communism*, 57(2), 2010
73. Wood, Reed M., „A Hand upon the Throat of the Nation“: Economic Sanctions and State Repression 1976–2001“, *International Studies Quarterly*, 52(3), 2008

SUMMARY

The influence of Russian economic sanctions on the change of governing powers in Georgia 2009 – 2013

In November 2003 the ex-soviet state of Georgia experienced a change of incumbents, which was famously dubbed „Rose revolution“. This event propelled to power a group of pro-western politicians, led by a young, charismatic leader Mikhail Saakashvili. So-called Rose revolution marked a new chapter in Georgia-Russia relations. As soon as he became president, Saakashvili declared that his main aim was to seek Georgia's eventual accession to European Union and NATO. This announcement was met in Moscow with clear irritation. The Kremlin understood that Tbilisi's membership in these organisations would effectively undermine Russian influence in the whole region of South Caucasus. Moscow thus began applying various forms of pressure on Georgia, trying to force the latter to alter its policies.

In 2006 Georgia became the target of comprehensive Russian economic sanctions. These sanctions inflicted considerable damage on Georgian economy. Moreover, in the summer of 2008 a brief military conflict erupted between Tbilisi and Moscow over Georgia's breakaway territory of South Ossetia. The conflict ended badly for Georgians. Soon, the diplomatic relations between Georgia and Russia were severed. It looked like Tbilisi-Moscow relations had reached a definitive dead end with neither of the two neighboring countries seeking to normalize the evidently strained relationship. However, in 2012 and 2013 Georgian elections Saakashvili's party was soundly defeated by an upstart political movement „Georgian Dream“, led by billionaire who made his fortune in Russia, Bidzina Ivanishvili. One of the key reasons of Ivanishvili's electoral success was poor economic situation in Georgia largely due to Russian sanctions. During his campaign, he constantly spoke about the need to improve relations with Kremlin. This slogan was met rather positively among Georgian population.

This thesis attempts to solve an interesting paradox. While economic sanctions theories claim that external economic pressure frequently encourages sanctioned populations to *rally around the flag*, it was the opposite scenario in Georgia. Incumbents led by Mikhail Saakashvili essentially lost voters' trust and were driven from office through electoral means. The goal of this thesis is to investigate, why Saakashvili-led political powers lost the support of the Georgian people, although theoretically that same population should have been determined to support its regime during the latter's efforts to defy economic pressure.

In order to achieve the aforementioned goal, three tasks are set in this thesis. First, to analyze thoroughly the influence of Moscow's economic pressure on the Georgian economy as a whole. Second, to study the results of the Georgian public opinion polls, conducted in the space of 2006 – 2013 in order to sense the overall mood of the society during these seven years. Third, to determine which other factors besides Russian sanctions may have had impact on the change of governing powers in Georgia.

Previous research on economic sanctions has identified one important aspect about their presumable success. It concerns the role of target regime type. There appears to be a clear difference between the political impact of sanctions on democratic regimes and the political impact of sanctions on autocracies. Many scholars argue that democratic incumbents may be considerably more vulnerable to external economic pressure than authoritarian incumbents. This assumption occupies a significant place in this thesis.

The main conclusions of this thesis suggest that Russian sanctions dealt a particularly strong blow to Georgia's agricultural sector, which at the time still occupied a large share of country's economy. Sanctions imposed by Moscow effectively increased levels of unemployment and poverty among Georgian society. This was due to the fact that the aforementioned agricultural sector in 2006 was essentially the main provider of jobs to Georgian citizens. With the lucrative Russian market suddenly closed to Georgian production, the future prospects for many of these citizens did not look bright. This inevitably fueled popular dissatisfaction among Georgian people. It eventually broke out during the 2012-13 elections, when incumbents associated closely with Saakashvili lost in a landslide to a newly formed coalition „Georgian Dream“.